

BESSENYEI GYÖRGY TANÁRKÉPZŐ FŐISKOLA
KÖNYVTÁR- és ALKALMAZOTT INFORMATIKA

**A TEXTLIB INTEGRÁLT KÖNYVTÁRI RENDSZER
BEMUTATÁSA ÉS GYAKORLATI ALKALMAZÁSA
NÉHÁNY KIVÁLASZTOTT KÖNYVTÁRBAN**

Témavezető:
Eszenyiné Borbély Mária

Készítette:
Kelemen Judit
LA könyvtár szak

Nyíregyháza, 1999

TARTALOM

Bevezetés

1. Az információs társadalom és a könyvtár szerepe

2. Könyvtári integrált rendszer

3. A TextLib könyvtári integrált rendszer

3.1. Előzmények

3.2. Az Infoker Számítástechnikai-alkalmazási Kiszövetkezet szerepe

3.3. A programmal kapcsolatos elvárások, elképzelések

3.4. A fejlesztés útja

3.5. A TextLib győzelme

3.6. A TextLib rendszer próbakövei

3.7. A TextLib rendszer alkalmazásának feltételei

3.8. A TextLib felhasználói felülete

3.10. Képernyőkezelés, speciális karakterek és jelek

3.11. TextLib felhasználó könyvtárak

3.12. Általános elvárások a TextLib-bel szemben

3.13. Könyvtári munkafolyamatok a TextLib-bel

4. TextLib alkalmazása a gyakorlatban

4.1. Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Verseghe F. Könyvtár

4.2. Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtár

4.3. Egressy Béni Művelődési Központ és Könyvtár

5. Összefoglalás

Felhasznált irodalom

Bevezetés

A rendszerváltás utáni időszakban Magyarországon is óriási lendületet vett a könyvtárak számítógépesítése.

A drága külföldi könyvtári integrált rendszerek mellett már néhány hazai fejlesztésű rendszer is megjelenik, pl. az SR LIB.

Könyvtárunk, a kazincbarcikai Egressy B. Művelődési Központ és Könyvtár könyvtári integrált rendszerét, a TextLib-et kívánom bemutatni az elkövetkezendő oldalakon, amely minden részletében hazai fejlesztésű, készítői a magyar könyvtári szabványok és szokások figyelembevételével hozták létre.

A program a mai napig nem készült el teljes mivoltában. A téma választásában mégis döntő szerepet játszott, hogy olyan rendszerről írhatok, amelyet különböző típusú könyvtárak használnak, mégsem okoz fennakadást egyik könyvtár számára sem.

A dolgozat első, terjedelmesebb részében a TextLib rendszer lehetőségeit kívánom feltérképezni. Előtte azonban néhány gondolat erejéig szeretném felvázolni, hogy mit is jelent valójában a ma már sokat emlegetett „információs társadalom” és, hogy ebben a társadalomban milyen szerep hárul a könyvtárakra. A dolgozatom egy könyvtári integrált rendszer bemutatására törekszik, ezért néhány mondatban leírom, hogy ez mit is jelent valójában.

A második részben a szolnoki, a székesfehérvári megyei könyvtár, továbbá az Egressy B. Művelődési Központ és Könyvtár „TextLib-es” munkája követhető nyomon: hogyan kezdtek hozzá a program használatához.

Nagy tapasztalatokkal igazán az első két könyvtár rendelkezik. Úgy gondolom, hogy a dolgozatom nem aránytalan, kellő hangsúlyt kapott a rendszer általános ismertetése mellett annak a sok odaadó munkának az eredménye is, amelyet a könyvtáros kollégák végeztek és végeznek a mai napig.

Bízom abban, hogy a választott téma feldolgozásával a szakirodalom megismerésén túl a gyakorlati munka szervezésének eredményesebbé válása igazolja majd a témaválasztás időszerűségét és hasznát.

Ezúton is szeretnék köszönetet mondani Landenbereg Istvánnénak, dr. Ambrus Zoltánnak, Komlósi Józsefnek, akik személyes segítségükkel, szóbeli vagy elektronikus úton történő kiegészítésükkel, nem publikált adatokkal is hozzájárultak a szakdolgozatom teljessé válásához.

Külön szeretném megköszönni lelkes segítségét Takáts Bélának, aki a fent említetteken kívül folyamatosan felhívta figyelmemet egy-egy újonnan megjelenő publikációra is.

1. Az információs társadalom és a könyvtár szerepe

Az ipari társadalom információs társadalommá való átalakulása, az információs robbanás ellenére fellépő információ „éhség” és az elektronikus forradalom megváltoztatta, percről percre folyamatosan alakítja a hagyományos könyvtárakat, amelyek próbálnak megfelelni az elvárásoknak.

Először elektronikus könyvtárakká váltak és számítógépesítéssel próbálták állományuk dokumentumainak feltártóságát maximalizálni, a rutin feladatokat automatizálni, szolgáltatásaik körét bővíteni.¹

Itt mindenképpen fontosnak tartom megjegyezni, hogy - véleményem szerint - nem megfelelő az „elektronikus könyvtár” kifejezés, hiszen ezek a könyvtárak elektronikus dokumentumokat tárolnak.

A közművelődési könyvtárak számítógépes infrastruktúrájának kiépítése Magyarországon több mint tíz éve, 1984-ben kezdődött a zömében Commodore-64 típusú mikroszámítógépek üzembe helyezésével. Árfekvésük alapján ezek megvásárlására tudtak az intézmények támogatást kérni fenntartójuktól, a megyei és városi tanácsoktól.²

A Commodore-64 a játékszámítógépek kategóriáján belül ugyan egy nagyon jól sikerült, rugalmas, értelmes kis gép, de nyilvánvalóak korlátai: nem alkalmas egy megyei könyvtár hagyományos tevékenységének kiváltására, csupán az első lépcsőfokot jelentheti.³

A közművelődési könyvtárakban való megjelenésüket több témával kapcsolatos publikáció úgy értékeli, hogy ez az időszak hozzájárult a számítógépes kultúra kialakulásához, természetessé vált a számítógép használata, gépismeret.⁴

A tömeges információk feldolgozása fáradtságos munkát igényel. A nem kis fáradtságot igénylő feldolgozást leegyszerűsíti a számítógépesítés.

Az utóbbi évek alapvető változásokat hoztak az információhoz jutás folyamatában. A személyi számítógépek és a hálózati technika elterjedése újfajta kapcsolatok kiépítését tette lehetővé. Megváltoztatta az információhoz jutás folyamatát a barátságos felhasználói felületek kialakítása: a felhasználók kezébe adta a közvetlen információszerzés lehetőségét.

Az új feltételek között a társadalmi fejlődés legfontosabb tényezője világszerte az információ lett. Az ún. információs társadalom az információs technológiák és a távközlés fejlődésének köszönhetően napjainkban már valóságosnak mondható.

Az információs társadalom egyrészt az ismeretek és a kultúrák egymásba fonódását idézi elő, másrészt több szabadságot, jogot és lehetőséget biztosít mindenki számára. Alapjait az infrastruktúra teremti meg. Az információk tömeges birtoklása még nem jelent ismeretet. Tudásnak csak a válogatott és rendszerezett információhoz való hozzáférés tekinthető.

¹ Török Ágnes: A hálózati technika mint virtuális könyvtár megteremtésének eszköze egy közművelődési könyvtárban: (Verseghy Ferenc Megyei Könyvtár, Szolnok). - Szakdolgozat. - Eötvös Lóránd Tudományegyetem, 1995. - 2 p.

² Bárdosi Mária: A mikroszámítógépek haszna a magyarországi közművelődési könyvtárak gyakorlatában - In: ComputerWorld számítástechnika, 1988. 8.sz., 30 p.

³ Bobokné Belányi Beáta: Néhány gondolat a kishasznált számítógépek könyvtári alkalmazásáról. - In: Könyvtári figyelő, 1986. 5. sz. 523 p.

⁴ Tolnai György: A hazai könyvtárgépesítés a megváltozott világban. - In: TMT, 1992. 7/8. sz. 303 p.

Az információs társadalom kialakulása több változást hoz a gazdasági és társadalmi életben. A nagyvállalatok belső célokra alkalmazták a számítástechnikát, azonban a piaci igények jobb és gyorsabb felismerése, kielégítése érdekében vevőre orientált rendszereket szerveznek.

A nyilvános könyvtári ellátási rendszer az információs társadalom alapvető információs szolgáltatási rendszere, amely állampolgári joggal biztosítja az információkhoz való szabad hozzáférést. Alapintézménye a könyvtár, amely az információ gyűjtésével, feltárással és szolgáltatásával foglalkozik.

Az új információs és kommunikációs technikák elterjedése átformálja az információs igényeket is. A könyv többé már nem a tudásközvetítés elsődleges eszköze, hiszen napjainkban az aktuális információk zöme adatbankokban, illetve CD-ROM-okon található.

Alkalmazkodnia kell a könyvtáraknak a megváltozott információs igényekhez. Kínálatával és szolgáltatásaival föl kell kelteni az információ iránti érdeklődést minden társadalmi rétegben, továbbá, biztosítani kell a hozzáférést.

Az információs igényeket ma még leginkább a rendelkezésre álló információs eszközök, könyvek, filmek elégítik ki.

Az információt keresők és az információk között közvetítő szerep hárul a könyvtárra. A német könyvtáros egyesületek szövetségének stratégiai röpirata erős igényeket állapít meg: Az információs igény a társadalom minden területén: az oktatásban és a kutatásban, a mindennapokban és a munkában olyan óriási, mint még soha, és ez az igény gyorsan nő.⁵

A hálózati kommunikációs technológia - a telefon, telefax, műhold, kábeltelevízió, személyi számítógép - elterjedése alapvetően megváltoztatta az információkhoz való hozzáférés lehetőségét. Megnőnek az információközvetítés iránti igények és a technikai lehetőségek.

Átalakulóban vannak az információs igények és az információközvetítés. A könyvtárak feladata, hogy az információhoz való hozzáférést biztosítsa mindenki számára társadalmi korlátok nélkül. Képesnek kell lenniük arra, hogy a hatalmas információáradatban megtaláljuk a keresett információt és megállapítsák az értékét. Ehhez a technológiai és keresési eszközöket ismerni kell.

A modern technikák alkalmazása, e technikai eszközök biztosította lehetőségek beépítése a könyvtári szolgáltatásokba elengedhetetlenül szükséges.

Az informatikai és egyáltalán a digitális információ berobbanása Magyarországon egybeesett egy politikai-gazdasági váltással, amely átalakította a könyvtár társadalmi-gazdasági környezetét, megváltoztatta intézményrendszerünk funkcióit és nem hagyta érintetlenül a könyvtárakat sem. A könyvtárra és a könyvtárosra hatalmas nyomást gyakorolt a rendszerváltozásból eredő és az informatikai robbanásból adódó elvárások összegződése. Kikényszerítette a könyvtári gyakorlat megújulását, a könyvtárosi szemléletmód gyors változását.

Hatalmas a fejlődés a nyolcvanas évek második felének Commodore-jaitól a mai könyvtári gyakorlatban használt Pentiumos gépekig, a sokszor „háziilag” készített adat-báziskezelőktől a mai, világcégek által gyártott szoftverekig.

Magyarországon a könyvtárak hosszú ideig elsősorban a hardverre koncentráltak. A könyvtárak igyekeztek minél több számítógépet, számítástechnikai eszközt beszerezni, majd lassan helyi hálózattá fejleszteni. Azonban világossá vált, hogy az ilyen látványos fejlődés önmagában nem elég, az informatizálódásnak nem a hardver oldala a legfontosabb, hanem a szoftver és az emberi erőforrás.

⁵ Funk, Robert L.: A könyvtár szerepe a harmadik évezredben. - In: TMT, 1997. 1. sz. 8 p.

Nem volt olyan központi intézmény a magyar könyvtárügyben, amelyik a könyvtárak részére a különböző szoftverek könyvtári tesztelését és a könyvtárosok továbbképzésének feladatait, illetve a könyvtárak informatikai fejlesztésével kapcsolatos tevékenységet felvállalta volna.

A könyvtár a rendszerváltás utáni bizonytalan helyzetből megerősödve került ki. A kultúra intézményei közül a legnagyobb felületen érintkezik a társadalommal, éppen ezért az információs piac számára a legoptimálisabb és már kiépített szolgáltatói pontokat jelentik.

Kialakultak a rendszerszerű működés keretei is. Hatályba lépett az új könyvtári törvény, amely egy bizonyos szinten garantálja a legalapvetőbb feltételeket is: a dokumentumok beszerzését, az informatikai fejlesztések és a központi szolgáltatások teljes vagy részben állami finanszírozását.

Megszűnnek a hagyományos intézmények közötti hálózatok, miközben a gépek egymással hálózatba lépnek.

Az adatbázisokban való kereséseknek határt szab a pénzhiány, mivel sem a könyvtár, sem az olvasó nem tudja megfizetni azokat a gépidő díjakat, amelyeket az előállítók kérnek.

Jó volna, ha az emberek nemcsak otthon vagy a munkahelyükön, hanem a könyvtárakban is találkozoznának a gépi információközvetítéssel.

De vajon milyennek is kell lennie a jövő könyvtárának?

Mindenekelőtt - a társadalmi-gazdasági rangtól és lakóhelytől függetlenül- szabad hozzáférést kell biztosítani az információkhoz. Ezenkívül: a globális és a nemzeti információs rendszer tagjaként lehetőséget kell kínálnia az információk iránti igények kielégítéséhez, mégpedig tetszőleges forrásból és időbeli, térbeli és egyéb szempontú korlátozások nélkül. Aztán: jól kell ismernie saját állományát, és hatékonyan tükröztetnie annak tartalmát. Végül: az örökkévalóság igényével meg kell őriznie a különös kulturális és történeti értékű dokumentumokat: mégpedig korántsem csak konzerválással, hanem digitalizálással is, hogy ezáltal a szóban forgó dokumentumok „határok nélkül” hozzáférhetővé váljanak.⁶

⁶ Futala Tibor: Információs társadalom és a könyvtár jövője. - In: TMT, 1998. 10. sz. 399 p.

2. Könyvtári integrált rendszer

Úgy gondolom, hogy ma a könyvtári integrált rendszer fogalmának megismeréséhez Bakonyi Géza és Kokas Károly Könyvtári integrált rendszerek és hazai alkalmazásuk c. művében találjuk a legérthetőbb és legátfogóbb ismertetést. Ezért szeretnék idézni a szerzőktől néhány gondolatot az alábbi sorokban.

A jövő könyvtári rendszereinek tudniuk kell a helyi viszonyokhoz való maximális alkalmazhatóságot, a könyvtári munkaterületek teljes körű és integrált leképezését. Fontos, hogy rugalmas és a multimédia beépíthetőségének lehetősége adott legyen. Mindezt úgy kell megvalósítani, hogy a hardver elemei fejleszthetőek, bővíthetőek legyenek, gépi eszközei, szoftvermegoldásai a szabványhoz igazodjanak, ugyanakkor legyenek rugalmasak, átalakíthatóak. S mindezek olyan árban mozogjanak, hogy megvásárlásukra a közintézményeknek esélyük legyen.

Magyarországon is egyre igényesebb módon tárják a szakemberek és az olvasók elé a hosszú évtizedek alatt felgyülemlett információt. Az információ őrzői és szolgáltatói a könyvtárak.

Könyvtáraink állományát az eddigieknél jóval korszerűbben, nagyobb mélységben kell föltárunk, az információkat gyorsabban kell eljuttatni a felhasználókhoz és fontos, hogy nemzeti információs vagyunk gyorsan áttekinthető legyen. Át kell alakítani olvasóink és magunk környezetét. A „könyvtárosságról” kialakult szemléletet is meg kell haladnunk néhány ponton.

Az integrált számítógépes rendszerek segíthetik, hogy a régi „őrző” könyvtár felfogástól elinduljunk a „szolgáltató” könyvtár modellje felé.

A jól megtervezett rendszer a könyvtári feladatokat egyetlen, több modulból álló programcsomaggal valósítja meg. Az egyes munkafolyamatok jól elkülönülnek, mégis egymással teljesen összefüggő egészt alkotnak.

Az integrált rendszerek általában a következő területekre bontják fel a könyvtári munkát:

- számítógépes katalógus (OPAC)
- beszerzés / gyarapítás (acquisition)
- katalogizálás (cataloging)
- időszaki kiadványok (serials)
- kölcsönzés (circulation).

A könyvtári folyamatok mindegyike gépesíthető. Az integrált könyvtári rendszerrel szemben támasztott legáltalánosabb követelmény, hogy a könyvtári munkafolyamatok lehető legteljesebb automatizálására legyen alkalmas. Ezt elsősorban a „mag” adatbázis („hagyományos cédulakatalógus”) számítógépes megfelelője és az azt biztosító adatbankkezelő biztosítja.

Az integrált könyvtári rendszerek adatbázis-kezelője általában relációs adat-báziskezelő szoftverek. Más esetben a könyvtári rendszert kifejlesztő cég saját fejlesztéséről van szó.

Olyan rendszert célszerű választani, amelynek nyitottsága az adatbázis-kezelő szintjén is megmutatkozik, tehát bármilyen szerveren és operációs rendszeren futtatható.

Az integrált könyvtári rendszerek magja egy adatbázis-kezelő rendszer, ami részben az adatok tárolását, elérését, visszakéreshetőségét kell, hogy biztosítsa, részben alkalmasnak kell lennie arra, hogy a különböző könyvtári munkafolyamatok közötti átjárhatóságot és kapcsolatokat lehetővé tegye.⁷

⁷ Bakonyi Géza - Kokas Károly: id. mű

3. A TextLib könyvtári integrált rendszer

A TextLib feladata a könyvtári munkafolyamatok támogatása. A könyvtári információs rendszer központi eleme a bibliográfiai tételek adatbázisa, amelyen keresztül valamennyi részrendszer kapcsolatban áll egymással.

A TextLib a relációs és a hálós szervezésű adatbázisok egyesítésén alapul. Felépítése több-fájlos, amely lehetővé teszi a különböző típusú információk tömör tárolását. A gyors keresési táblázatok, az indexek száma gyakorlatilag nincs korlátozva, ezért igen hatékony és sokféle munkafolyamat támogatására van lehetőség.

A rendszer fejlesztésének állásáról és a felhasználók tapasztalatairól a TextLib levelezőlista tájékoztat.

3.1. Előzmények

Még a rendszerváltás előtt, 1988-ban néhány főiskolai könyvtár, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, az Országos Idegennyelvű Könyvtár, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ, az Országgyűlési Könyvtár és a Belügyminisztériumi Könyvtár összefogott a 19 megyei könyvtárral és létrehozta a Könyvtárak Gazdasági Társaságát azzal a céllal, hogy összehangolják a beszerzést és a különböző fejlesztéseket.

A Gazdasági Társaság (GT) nem közvetlenül akart szakmai kérdésekkel foglalkozni, hanem közvetve: olcsón, olcsóbban vásárolni, fejleszteni, ezekben együttműködni másokkal. Arra gondoltak, hogy közös összefogással forrásokat próbálnak szerezni.

Megalakulásával egy időben átfogó számítógépes koncepciót is kidolgozott a társaság. Közös fejlesztési programjának első lépéseként megvásárolta az Infoker Számítástechnika-alkalmazási Kiszövetkezet által kifejlesztett TEXTAR szöveges relációs adatbáziskezelő rendszert, majd egy közös adattár megalapozásába kezdett.

Az időközben - kötelező átalakulás után - Könyvtári Egyesüléssé alakult Gazdasági Társaság tagjainak száma a városi könyvtárak csatlakozásával tovább emelkedett.

A Magyar Nemzeti Bibliográfia visszamenőleges katalogizálását a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár vállalta.

3.2. Az Infoker Számítástechnikai-alkalmazási Kiszövetkezet szerepe

1988-89 folyamán a TEXTAR program segítségével a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár elkészítette az 1964 óta Magyarországon megjelent és a közművelődési könyvtárak gyűjtő-körébe tartozó könyvek bibliográfiai adatbázisát, amely az ország legnagyobb méretű, szakmai igényességgel kidolgozott adatbázisa.

Elhatározták, hogy a számítógépesítés érdekében nem engednek a szakmában kialakult szabályokból, ragaszkodnak a teljes karakterkészlethez, a teljes bibliográfiai és besorolási szabványsorozat előírásaihoz, ezért belekezdtek egy kifejezetten szöveges adatbázis-kezelő szoftver terjesztésébe.

A program a TEXTAR nevet kapta készítőjétől, az Infoker Számítástechnika-alkalmazási Kiszövetkezettől.

A könyvek adatbázisa kialakítása során jutott a Fővárosi Szabó E. Könyvtár arra a felismerésre, hogy változtatni kell a korábbi elgondoláson, amely az egymástól függetlenül épülő rendszerek együttműködésén alapult és integrált rendszer kialakítására van szükség.

A TEXTAR nagyfokú rugalmassága ellenére alkalmatlan arra, hogy a teljes könyvtári munkafolyamatot az előszerzeményezéstől a katalógusfunkciók és a kölcsönzésen keresztül a leltározásig automatikusan támogassa.

Hazai fejlesztésű teljes körű könyvtári program ekkor még nem létezett. A Könyvtári Egyesülésnek el kellett döntenie, hogy támogatja-e egy olyan hazai fejlesztésű program létrejöttét amelynek kialakulását lépésről lépésre figyelemmel kísérheti és abban is részt vehet, vagy megbíz egy külföldi fejlesztőt, mely drágább és a speciális igények kevésbé érvényesíthetők.

A Fővárosi Szabó E. Könyvtár megkereste a korábbi TEXTAR program kialakításában sikeresen közreműködő Infoker Kiszövetkezetet, hogy, elvállalja-e egy integrált könyvtári szoftver kifejlesztését.

Az Infoker Kiszövetkezet olyan anyagi feltételeket szabott, amelyeket a Fővárosi Szabó E. Könyvtár önállóan nem tudott vállalni. Ezért a könyvtár először a Könyvtári Egyesülést kérte fel együttműködésre, majd 1991-ben konzorciumot szervezett a KSH Könyvtárával, az Egészségügyi, az Államigazgatási és a Külkereskedelmi Főiskola könyvtáraival.

A konzorcium 1991 folyamán meghatározta az Infoker számára a rendszerrel szemben támasztott követelményeit, majd átadta az Infoker Kiszövetkezetnek.

A megkötött fejlesztési együttműködési szerződés feltételei szerint az Infoker 1992 július 1-ig kialakítja a rendszer alapját képező többfelhasználós szöveges adatbáziskezelőt, amellyel a konzorcium tagjai megkapják az integrált rendszer használati jogát, de az értékesítési jog az Infoker-nél marad.

A TextLib fejlesztése az Infoker nyolc nagykönyvtár és egyéb intézmények együttműködésével megkezdődött. A fejlesztés megkezdése során az Infoker további fejlesztési együttműködési szerződést kötött a Könyvtári Egyesüléssel és az integrált könyvtári szoftver fejlesztésébe bevont mintegy száz megyei, városi, közművelődési és főiskolai könyvtárat. Ezután az Infoker a Könyvtári Egyesülés által szervezett ún. munkabizottságokkal tartotta a kapcsolatot, amelyek munkájába a konzorcium tagjait már nem vonták be.

Az Infoker a különböző nehézségekre hivatkozva többször megváltoztatta a TextLib elnevezésű integrált könyvtári szoftver elkészítésének határidejét.

Az Infoker Kiszövetkezet és a Könyvtári Egyesülés kijelölt néhány tesztelő könyvtárat.

3.3. A programmal kapcsolatos elvárások, elképzelések

A nemzetközi tapasztalatok bebizonyították, hogy a teljes nemzeti vagy regionális integrált rendszereket megelőzte a fejlődésben egy lokális hálózatra alapozott, elsősorban PC-alapú szint.

Az 1991. évre egyetlen közös program megkezdését javaslom: az egységes, a könyvtári munkafolyamatok és szolgáltatások teljességét felölelő számítógépes rendszer kidolgozását⁸ -

⁸ Ambrus Zoltán: Egy hosszú fejlesztés rövid vázlata, avagy Mégis TextLib. URL: <http://www.vfmk.hu>

írja dr. Ambrus Zoltán a Könyvtári Egyesülés elnöke az igazgatótanács tagjainak. Majd folytatta: Ehhez rendelkezésünkre áll mindaz a tapasztalat, amit a részprogramok létrehozásában és használatában szereztünk, már rendelkezünk olyan kollégákkal, akik jól le tudják fordítani a könyvtári problémákat a számítógépes szakemberek nyelvére, már van bizonyos összehasonlítási alapunk nemzetközi vonatkozásban.

Ez lehetővé teszi elvárásaink pontos megfogalmazását, a program kidolgozásában való részvételünket, és most figyeljenek: megszüntetve „kiszolgáltatottságunkat”.

Szakértői vélemények egyértelműen megerősítik, hogy jelenleg a mi könyvtáraink által használható, PC alapú, hálózatos, továbbfejleszthető, az eddigi fejlesztésekkel és a központi szolgáltatásokkal számoló és elérhető áru program nincs.⁹

Ekkor még nem volt semmilyen elképzelés és forrás egy lehetséges fejlesztés finanszírozásához. 1991 március 19-én kilenc számítógépes cégnek, illetve könyvtárnak küldött a Könyvtári Egyesülés ajánlatkérő levelet az alábbi szempontokat figyelembe véve:

1. A rendszer biztosítsa, min. 500.000 dokumentum bibliográfiai leírásának kezelését.
2. Ne csak könyvekre, hanem egyéb dokumentumok (hanglemez, videokazetta, folyóirat, mikrofilm) feldolgozására is legyen alkalmas.
3. IBM gépekre alapozzon, hálózatos, több munkahelyes üzemmódban.
4. A rendszer biztosítsa az egyszeri adatbevitelt, a számítógépes adathordozón lévő adatállomány átvételét, különös tekintettel az egyesülés birtokában lévő TEXTAR adatbázisban lévő 60.000 rekordra.
5. Tegyenek árajánlatot a többi könyvtár számára az adatállomány beszerzésére, hogy a könyvtári állományok döntő részének intézményenkénti rögzítése elkerülhető legyen.
6. A programcsomag tartalmazza az új felhasználások generálását készítő és azt dokumentáló ellenőrző segédprogramot.
7. A program teremtsen meg a központi szolgáltatásokba és a meglévő rendszerekhez való csatlakozás lehetőségét.
8. A szoftverfejlesztés biztosítsa a szakértőink folyamatos részvételét.
9. A rendszer fokozatos kiépítése időben ütemezett, ellenőrzött és jóváhagyott legyen.

Kérjük, hogy árajánlatukban térjenek ki még az alábbiakra:

1. Mennyi lenne a rendszer ára,
 - ha a termék az egyesülés tulajdonába kerülne és azt szabadon értékesíthetné,
 - ha a felhasználók száma 100 tagintézmény,
 - ha a felhasználók száma 50 tagintézmény,
 - ha a felhasználók száma 22 tagintézmény.
2. Tudják-e biztosítani az általunk kért 1992. december 31-i szállítási határidőt?
3. Az ajánlati ár tartalmazza a betanítási költségek és a rendszerkövetés feltételeit.

⁹ Ua.

4. Határozzák meg a rendszer működéséhez szükséges minimális eszközigényt, valamint a teljes kiépítettségét.
5. Tegyenek javaslatot az eszközök beszerzésére, annak ütemezésére (esetleg lízing).
6. Határozzák meg, hogy a rendszer átvételéig a könyvtárak milyen előkészítő munkát végezzenek.¹⁰

3.4. A fejlesztés útja

A Könyvtári Egyesülés 1991. április 23-án benyújtotta a Közművelődési Alaphoz beadandó pályázat megfogalmazását, 25 millió forint támogatást kérve.

Április 10-ig nagy cégektől kaptak különböző árajánlatokat. A Kulturális Alap pályázatainak elbírálásakor három könyvtári célrendszer maradt versenyben: a TEXTAR/TextLib, az IBAS/BIBLIO és a KATAL, mint Mikro/ISIS alkalmazás.

A még konkrét fejlesztési elképzelést nem tartalmazó Közművelődési Alaphoz benyújtott pályázatra 1991. júniusában 6 millió forintos válasz érkezett, ami messze elmaradt a várakozástól és teljes mértékben behatárolta a mozgásteret.

A Könyvtári Egyesülés úgy határozott, hogy a 6 millió forintból közművelődési könyvtárak igényeire szabott, integrált számítógépes rendszert dolgoztat ki. Sajnos, ajánlatkérő felhívására kevesen jelentkeztek és kínálatuk sem aratott egyértelmű tetszést.

A Közművelődési Alaphoz benyújtott pályázatban az egyik fő érv az volt, hogy a megyei könyvtárak a hálózatukhoz tartozó városi könyvtárakat is segíteni, támogatni kívánják, részben a számítógépes feldolgozástechnika elterjedését segítő oktatással, megfizethető áron kínált programokkal, programcsomaggal, a gépbeszerzésben is közösen lépnek fel a nagyobb számú vásárlással járó árengedmény reményében.

A Magyar Könyvtárosok Egyesülete és a Könyvtári és Informatikai Kamara közös szakbizottságot hozott létre a nagyobb hazai könyvtárak könyvtári programok tesztelésére. A bizottság több rendszer elemző vizsgálatát végezte el, majd vezetőjét, Tolnai Györgyöt felkérték a programok szakértői elemzésére. A döntést hozó igazgatótanácsi ülésre 1991. október 10-én került sor a Tolna megyében lévő Tengelicen.

A testület azt az irányvonalat támogatta, amely a TEXTAR-alapú adatbázisokat átmenti egy integrált könyvtári rendszerbe. Hosszú és nehéz vita után az Infoker ajánlatát fogadták el.

3.5. A TextLib győzelme

Miért döntöttek a TextLib mellett?

Főleg a pénzügyi konstrukció előnyös volta miatt. Kutatás-fejlesztési együttműködés jön létre, a könyvtárak folyamatosan részt vehetnek a fejlesztésben, nincs ÁFA fizetés.

A városi és egyéb könyvtárak igen előnyösen, mindössze 25 ezer forint hozzájárulás ellenében juthatnak hozzá a programhoz, melynek teljes jogú részesei lesznek. A fejlesztési hozzájárulás fejében ingyen megkapják a TEXTAR programot és kedvezményesen, 30 ezer forintért juthatnak hozzá a TEXTAR-ban épített Új könyvek adatbázishoz.

¹⁰ Ua.

A testület a pályázati díj fennmaradó részét központi számítógépes szolgáltatás megindítására kívánja fordítani, azért, hogy az újonnan beszerzett könyvek gépi rekordjai rögtön a helyi adatállományokba kerülhessenek, kiküszöbölve a többszörös helyi feldolgozást. Az Egyesülés megbízta elnökét, dr. Ambrus Zoltánt az egyeztető tárgyalásokkal.

Az Infoker Kiszövetkezet elsősorban TEXTAR szöveges adatbázis-kezelő rendszerével vált ismertté a hazai számítástechnika alkalmazás területén. A TEXTAR sikerei és az alkalmazás során felvetődött kérdések arra ösztönözték az Infoker fejlesztőit, hogy újabb vállalkozásba kezdjenek: a TextLib könyvtári program létrehozásába.

A két legfontosabb, ami a vállalkozókat új program létrehozására sarkallta: a Textar erősen korlátozott alkalmazhatósága lokális hálózatokban, valamint az információkeresésen túlmenő könyvtári feladatok ellátatlansága volt.

A TextLib kiterjedten támogatni kívánja a legfontosabb könyvtári tevékenységeket a szerzeményezéstől a kölcsönzésen át a leltározásig, megőrizve a TEXTAR fejlett információ-visszakereső és kiadvány-előállító képességeit.

Az előkészítő bizottság sokszor és hosszasan ülésezett, sok problémát kellett megoldani, melyek részben jogi, gazdasági és szakmai jellegűek voltak.

3.6. A TextLib rendszer próbakövei

A Könyvtári Egyesülés és az Infoker 1991. december 18-án kölcsönösen aláírta a kutatás-fejlesztési együttműködési szerződést. Megszületett a szerződés tele jogokkal és vállalt kötelezettségekkel, kötbérekkel és határidőkkel. Az első: 1992. december 31.

1992. január 29-én a Fővárosi Szabó E. Könyvtárban tájékoztatót tartottak. Az árajánlatra 106 könyvtár mondott igent, ebből 65-en a TEXTAR adatbázist is megvásárolták. Az 1992-es év a bizakodás és a harmónia éve volt.

Év vége közeledtével egyre többet hallani az Infoker akkori vezetőjétől a nehézségekről, határidőkről, a könyvtárak közreműködésének elégtelenségéről. A program nem készült el a vállalt határidőre. 1993. januárjában programátadó bemutató volt a Közgazdaságtudományi Egyetemen. Kínos kudarc jellemezte a bemutatót.

A bizalom megszűnik vagy minimálisra csökken. Különböző próbálkozásokba kezdenek a fejlesztés továbbvitele vagy minimális veszteséggel járó befejezése érdekében. A fejlesztési pénzt átadták az Infokernek (ha megszűnik, még esély sincs a pénz visszaszerzésére). Így lehetőségként marad a kompromisszumok kötése és a könyvtárak intenzívebb részvétele a fejlesztésben.

Közben el kellett számolni a pályázati pénzzel, persze nem volt semmi, de még be lehetett állítani úgy, hogy a dolgok jó irányba haladnak, a könyvtárakban folyik az előkészítés, tanfolyamokat tartanak, gépeket vásároltak erre a célra.

Újra lehetett pályázni a Közművelődési Alapnál. Egyszer meg is ítélték 2,5 millió forintot, azonban megfagyott a légkör. Hosszú, megalázó és szakszerűtlen kötözködés kezdődött a minisztérium részéről, az újabb támogatást visszavonták. Újabb határidő: 1993. május 31.

A TextLib rendszer teljes átadása az Infoker Kiszövetkezet minden erőfeszítése ellenére súlyos késedelmet szenved. A komoly gondokat okozó helyzetnek a fő okait és a nehéz helyzetből való kivezető utat az Infoker elnöke a következőképpen látja:

A TextLib rendszer fejlesztési munkái 1991-ben kezdődtek meg. Bár a legelső tervek is egy komplex és általános könyvtárgépesítési rendszert céloztak meg, úgy tűnik, alábecsültük annak a jelentőségét, amelyet a kezdeti héttagú megbízói kör 140 fölé növekedése okozott. Most is meg vagyok győződve, hogy alapjaiban helyes volt a szakbizottságok létrehozása és a felhasználói igények általuk való összegyűjtése egy rendezettebb formában. Ezek a szakbizottságok viszont nem mind dolgoztak megfelelő hatékonysággal, egyes területeken aránytalanul kevés visszajelzést, specifikációt kaptunk, s azt is nagy késéssel. Ez is bizonyos fokig hozzájárult rendszerszervezési munkáink lemaradásához - bár természetesen nem szabadott volna túlzott mértékben a szakbizottságokra támaszkodni, ami jelentős késedelmet eredményezett.

A késedelem másik fő oka paradox módon elsősorban a megrendelők - vélt vagy valós - érdekeit szolgálja. Az Infoker fejlesztői gárdájának nagyfokú szakmai igényessége egy olyan rendszerspecifikációt hozott létre, amely igen magas színvonalat képvisel, visszamenően kiszolgálja a rendszer kezelőjének igényeit és igen hatékony, a későbbiekben jól fejleszthető kódot eredményez. Ugyanakkor ennek a magas színvonalnak az előre becsültet jelentősen meghaladó ráfordítás lett az ára.¹¹

A Könyvtári Egyesülés véleménye szerint a határidő csúszásokért az alábbi okok felelősek, ezeket dr. Ambrus Zoltán foglalja össze:

A rendkívüli határidő eltolódás véleményünk szerint két okra vezethető vissza. Egyik, hogy az Infoker Számítástechnikai-alkalmazási Kiszövetkezet rosszul mérte fel az elvállalt munka mennyiségét és következésképpen a szükséges időt. Másfelől a megrendelők részéről hiányzott a közvetlen, következetes és rendszeres szakmai irányítás. Valójában majdnem teljes mértékben a könyvtárosi ismeretekkel nem rendelkező programozókra bíztuk a rendszer modellezését és ehhez nekik „könyvtárossá” kellett válniuk. Ez is rendkívül időigényes.

A további munkálatok meggyorsítása érdekében feltétlenül szükséges a megrendelők részéről egy kompetens, teljes döntési joggal felruházott, operatív (kis létszámú) munkacsoport létrehozása, amely

- az Infoker munkatársaival közösen elemzi az eddig elkészült programot;
- záros határidőn belül közli a fejlesztőkkel a megváltoztatásra és munkálatok folytatására vonatkozó igényeit;
- folyamatosan (ha kell hetente) vizsgálja az igényeinek megfelelően elvégzett munkát és mind pozitív, mind esetlegesen negatív véleményét (a konkrét megvalósítási követelményekkel együtt) közli a fejlesztőkkel.¹²

A Könyvtári Egyesülés és az Infoker Kiszövetkezet munkatársai 1993. március 5-én rögzítették a folyamatos átadás és párhuzamos tesztelés menetrendjét.

Kialakult a kölcsönzési rendszer az alapfunkciók működése mellett, így mód van az adatok bevitelére és visszakeresésére is. A tesztelőktől kevés visszajelzés érkezett, ez valószínű, hogy a részenkénti tesztelhetőségnek is következménye.

A szerződés értelmében a késedelmes szállítás súlyos anyagi következményekkel jár a fejlesztő számára. Mivel a TextLib fejlesztés a cég minden kapacitását lekötötte, az Infoker likvidálási helyzete meglehetősen rossz. Kevés személy van arra, hogy az Infoker rövid időn

¹¹ Ua.

¹² Gerő Péter - Nagy Anna: A TextLib integrált könyvtári számítógépes rendszer. Forrás: gépirat 21 p.

belül képes lenne a jelentős összegű szoftver kifizetésére. Az Infoker azt szeretné, hogy a megrendelő könyvtárak álljanak el a kötbérigénytől, hiszen nekik sem érdekük az Infoker fizetéseképtelen helyzetbe hozása. Az Infoker megfelelő mértékű túlteljesítéssel próbálja ellensúlyozni ezt a gesztust.

A túlteljesítés megnyilvánulna az eredeti megállapodáson felüli program-elemek leszállításában, a rendszer installálásában való közreműködésben és néhány betanító tanfolyam térítésmentes szolgáltatásában.

Új szerződés jön létre 1994. február 16-án.

Befizetési határidő: 1994. december 31.

Közben Szakmai Fejlesztő Csoport alakul, de anyagilag ellehetetlenül a fejlesztés. A Nemzeti Kulturális Alaptól nyert 3 millió forint felhasználása az alábbiakra használódott fel:

- Szakmai Fejlesztő Csoport (SZFCS) finanszírozására
- a TEXTAR adatbázis áttöltése a TextLib-be
- megyei könyvtárak által szervezett tanfolyamokra.

A további fejlesztéshez pénzt kellett keresni. Ingatag volt az együttműködés a Szakmai Fejlesztő Csoport és az Infoker Kisszövetkezet között. A moderátor szerepe eszközök hiányában teljesen reménytelen volt. Az 1995-ös év ezzel a kínlódással és szenvedéssel ment végbe, de novemberben a tervezett öt modul közül hármat a 140 könyvtár átvehetett és megindíthatta az otthoni munkát.

Az elkészült modulok: OPAC, bibliográfia, olvasószolgálat.

Ennek a jelentősége a teljes bizalmatlanság miatt nem kapott megfelelő hangsúlyt és kevés könyvtárban kezdődött komoly munka.

Újabb pályázat készült 1996 márciusában.

A TextLib program külső specifikációjának elkészülte és a programozás elkezdése után már látszott ez a fejlesztés sokkal jelentősebb és biztosabb anyagi alappal valósítható csak meg viszonylag rövid idő (2-3 év) alatt. Komoly gondot okozott a különböző nagyságrendű és szerepkörű könyvtárak eltérő igényeinek a megfogalmazása, egyeztetése és „leprogramozása”.¹³

Elkészült a rögzítési útmutató, valamint az általános rendszerszolgáltatások, - USER - interface: beviteli, megnéző, módosító, lekérdező modulok, valamennyi dokumentumtípushoz; hálózati kommunikáció; többfelhasználós adatbázis-kezelő; naplózó-helyreállító; adatbázis újraépítő újraindexelő alrendszerek.¹⁴

A Könyvtári Egyesülés a Könyvtári és Informatikai Kamara támogatását megnyerve az elkövetkezendő két évben be kívánja fejezni a fejlesztést és ezzel párhuzamosan a betanítást, oktatást is összehangolja.

A két hiányzó modul a monografikus szerzeményezés és az időszaki kiadványok alrendszereinek specifikálása részben kész, az elkészült programozásokat felkért könyvtárak, szakemberek tesztelik.

¹³ Lásd 9. pont

¹⁴ Ua.

A fejlesztés eredményeként a megyei és döntően városi könyvtárak egy korszerű, feltöltött adatbázissal is rendelkező, a mások által HUNMARC formátumban létrehozott rekordok fogadására képes hálózati, integrált program használói lehetnek. Ezzel biztosított lesz számukra, hogy az egyéb könyvtári területektől meglévő elmaradottságukat részben csökkentsék, és az együttműködésben-munkamegosztásban részt vegyenek.¹⁵

Újabb egyezkedés, vita, számolgatás és remény következik. Újabb fejlesztési szerződés jön létre, amely azonban némileg különbözik a többi szerződéstől. A fejlesztést csak az Infoker végzi, nincs szakbizottság. Az egyes részmodulok elkészülte és átvétele után fizetünk. A Könyvtári Egyesülés 20 teljes jogú szoftverhez jut.

Az újabb határidő: 1997. december 31.

... ma már nem a programon, nem a fejlesztőkön, nem a külső környezeten múlik, hogy az e rendszerhez csatlakozott könyvtár elkezd-e a tényleges munkát, vagy sem. Én tudom, hogy teljes bizonyossággal állítható, minden, egy számítógépes program bevezetésére fordított energia megtérül, minden rögzített bibliográfiai tétel érték, minden könyvtárosi számítógépes többlettudás szolgáltató-képességünket fokozza¹⁶ - mondja dr. Ambrus Zoltán az 1997. novemberében tartott szolnoki TextLib konferencián, ahol áttekintették az akkori készültségi fokot és a jövőbe tekintő kilátásokat is.

3.7. A TextLib rendszer alkalmazásának feltételei

A TextLib integrált könyvtári rendszer fejlesztésének megkezdésekor a cél az volt, hogy az ismert dokumentumtípusokat kezelő, az összes könyvtári munkafolyamatot gépesítő, több felhasználót kiszolgáló, a magyar könyvtári szabványoknak megfelelő, a tárolt adatok mennyiségét nem tartalmazó programot hozzanak létre, amely MS-DOS rendszerű személyi számítógépen is képes működni. A cél elérése érdekében a TextLib saját fejlesztésű eszközöket tartalmaz.

A TextLib alkalmazásának feltétele a munka- és rendszerszervezési tevékenységek elvégzése. Fontos a könyvtári munkafolyamatok felmérése, a munkahelyek számának és feladatainak feltárása. Meg kell ismerkedni a könyvtár tervezett átalakításával, átszervezésével. Javaslatot kell tenni a hardver beszerzésre és elhelyezésére, a TextLib-opciók meghatározására. Elengedhetetlen a szervezési, munkavégzési információk oktatásának megszervezése és a fokozott támogatás a rendszer bevezetése során.

A TextLib alkalmazhatóságának feltételeit hardver- és szoftver feltételrendszerre oszthatjuk.

3.7.1. Hardverfeltételek

A rendszer egymunkahelyes alkalmazása esetén

- a minimális hardverigény IBM PC kompatibilis személyi számítógép 80286, 80386 vagy 80486 mikroprocesszorral, min. 2 Mbyte memóriával, egy floppy diszk egység, 1 winchester diszk egység min. 80 Mbyte kapacitással, tetszőleges, az IBM által támogatott képernyő-vezérlő és monitor, parallel port és 3 gombos mouse. Tetszőleges típusú, a fenti géppel kompatibilis nyomtató alkalmazására ajánlott;

¹⁵ Ua.

¹⁶ Ua.

- az ajánlott hardver IBM PC/AT kompatibilis személyi számítógép 80386 vagy 80486 mikroprocesszorral, 2-4 Mbyte memóriával, egy floppy diszk egység, 1 winchester, diszk egység min. 120 Mbyte kapacitással, VGA képernyővezérlő és színes monitor, parallel port, 3 gombos mouse, EPSON FX, LQ vagy HP LaserJet II kompatibilis nyomtató alkalmazása javasolt.

A rendszer hálózati alkalmazása esetén

hálózati kiszolgáló (server) egységként

- a minimális hardverigény IBM PC/AT kompatibilis személyi számítógép 80386 vagy 80486 mikroprocesszorral, min. 2 Mbyte memóriával, 1 winchester diszk egység min. 120 Mbyte kapacitással, tetszőleges, az IBM által támogatott képernyővezérlő és monitor, parallel port, tetszőleges, a Novell NetWare által támogatott hálózati kártya;
- az ajánlott hardver IBM PC/AT kompatibilis személyi számítógép 80386 vagy 80486 mikroprocesszorral, 4-16 Mbyte memóriával 2 db. winchester diszk egység, külön vezérlővel, min. 120 Mbyte kapacitással, max. 16 Mbyte msec átlagos elérési idővel, Hercules kompatibilis képernyővezérlő és monitor, parallel port;

hálózati munkahely (user) egységként

- a minimális hardverigény IBM PC kompatibilis személyi számítógép 8080286, 80386 és 80486 mikroprocesszorral, min. 2 Mbyte memóriával, egy floppy diszk egység, tetszőleges, az IBM által támogatott képernyővezérlő és monitor, parallel port és 3 gombos mouse. Tetszőleges típusú, a fenti géppel kompatibilis nyomtató alkalmazása ajánlott;
- az ajánlott hardver IBM PC/AT kompatibilis személyi számítógép 80386 vagy 80486 mikroprocesszorral, 2-4 Mbyte memóriával, egy floppy diszk egység, 1 winchester diszk egység min. 40 Mbyte kapacitással, VGA képernyővezérlő és színes monitor, parallel port, 3 gombos mouse, EPSON FX, LQ vagy HP LaserJet II kompatibilis nyomtató alkalmazása javasolt.¹⁷

3.7.2. Szoftverfeltételek

MS-DOS 3.3, illetve magasabb verziójú operációs rendszer, vagy fentiekkel kompatibilis termék; MS-Windows 3.0 alkalmazható. Hálózati alkalmazása esetén nem feltétlenül szükséges, de javallott Novell NetWare 2.2, illetve 3.11 hálózati operációs rendszer alkalmazása. Novell használata esetén, amennyiben a hálózati server dedikált módban üzemel, egy további munkaállomás szükséges adatbázis-kiszolgálóként, lehetőleg a hálózati kiszolgálóhoz hasonló hardverkonfigurációban, esetleg winchester tároló nélkül. Novell hálózati szoftver alkalmazása esetén lehetőség van VAX, illetve más Novell által támogatott miniszámítógép hálózati kiszolgálóként való alkalmazására is.¹⁸

¹⁷ Lux Zoltán: TextLib integrált könyvtári alkalmazási célrendszer. - In: Könyv, könyvtár, könyvtáros, 1993. 5. sz. 36 p.

¹⁸ Lásd 17. pont 36-37. p.

3.8. A TextLib felhasználói felülete

A TextLib menürendszere, ablak és mezőkezelése a Windows-éhoz hasonló. Menürendszere többszintű. Az ablakmenük, az ablakok belső menüi és a mezők menüi az aktuális menüpont függvényében alakultak ki.

A felhasználói felület az ablaktechnikára épül. A rendszer több ablakot is tud kezelni egyszerre, így lehetőség van arra, hogy pl. a feldolgozás közben a már meglévő adatok között is lehessen keresni.

A TextLib program képernyőjének felépítése három részből áll:

1. *menüsor*: a képernyő legfelső sorában található a program főmenüjéből elérhető menüpontokkal együtt; valamint itt helyezkedik el az óra, amely az aktuális dátumot és időpontot mutatja

2. *állapotsor*: a képernyő legalsó sora. Bejelentkezéskor a program megnevezését, verziószámát, készítőjét, használat közben az éppen felhasználható ún. gyorsbillentyűk közül a legfontosabbak felsorolását és a program állapotáról adható információkat látjuk. Jobb szélén látható a számítógép szabadmemória kapacitása és a program egyes tevékenységét kijelző „lámpácskák”:

- **K** a keresés folyamatban
- **N** a nyomtatás folyamatban
- **M** a mustra folyamatban
- **F** a makrófelvétel folyamatban
- **P** programmodul betöltése folyamatban

3. *munkaasztal*: itt található a programot használó könyvtár megnevezése és a programba bejelentkezett felhasználó neve. A munkaasztalon - a számítógép memóriakapacitásától függően - tetszőleges számú ablak nyitható meg (ld.: 1. sz. ábra).

Egy ablak aktív és inaktív állapotban lehet. Parancsokat a menüsorból és aktív ablakban adhatunk ki. A képernyő előterében mindig az aktív ablak látszik és keretének színe különbözik az inaktív ablakok keretének színétől (ld.: 2. sz. ábra).

Ha az aktuális ablak keretére kattintunk az egér gombjával, megjelenik a vezérlőmenü (ld.: 3. sz. ábra).

A program billentyűzetről is vezérelhető, de ennél sokkal kényelmesebb, ha a rendszert egérrel együtt használjuk. Változtatható, ideiglenesen bezárható, majd újra kinyitható az aktuális ablak mérete.

A képernyő legfelső sorában legördülő főmenüt találunk. Ezután megjelenik a kiválasztott lehetőség munkaablaka. Egyszerre több ablakban is dolgozhatunk, és ezek között adatcsere is lehetséges. Ehhez a TextLib kétféle lehetőséget kínál: a kiválasztott tételeket vagy rekordokat a „zsákba” rakja, a könyveket „noteszbe” írja, ahonnan további feldolgozásra átvihetjük.

A szöveges adatmezők kitöltésénél gyakran előfordul, hogy olyan adatot kell beírunk, amely az adatbázisban már szerepel. Ha el szeretnénk kerülni ezeknek az adatoknak az újbóli begépelését, akkor használjuk a noteszt. A noteszben mindig az utolsó adat van legfölül. Egyszerre tíz bejegyzést tartalmaz.

A noteszbe megjegyzett bejegyzések átszerkeszthetők és törölhetők is. Erre a főmenüben található Eszközök/Notesz kezelés menüpontból nyílik lehetőség (ld.: 6. sz. ábra).

A zsák egy speciális találati halmaz. A hivatkozó mezők tartalma, a keresőelemek listáján szereplő keresőelemeknek megfelelő tételek, találati halmazokban szereplő tételek tehetők bele. A zsák nem szüntethető meg. Ha nincs szükség a tartalmára, akkor a benne szereplő tételek kihúzhatók belőle és a zsák üres lesz.

Előfordulhat, hogy valamilyen ritkán használt jelre van szükség a munka folyamán, ezért a képernyőre kérjük a karakter táblázatot és a szükségesre kattintva azt átemeljük a munkaablakunkban lévő szövegbe, a kurzor helyére. A karakter tábla segítségével az adatmezőkbe olyan karaktereket rögzíthetünk, amelyek nem találhatók meg a billentyűzeten. A karakter tábla a főmenüből az Egyéb/Eszközök menüponttal vagy CTRL/F10 gyorsbillentyűvel hívható elő (ld.: 5. sz. ábra).

Négy főmenü és ezekben több almenü szolgálja az alábbi munkaterületeket:

1. Állománykezelés

- szerzeményezés
- feldolgozás
- állománycsökkentés
- állományellenőrzés
- statisztika
- kiadványkészítés

2. Olvasószolgálat

3. Keresés

4. Egyéb

- technikai műveletek pl. színek beállítása
- rendszerkezelői tevékenységek
- „zsák” és „notesz”

A készítő két sugórendszert alakítottak ki. Az egyik minden egyes ablakhoz környezetfüggő, a másik általános segítséget nyújt és segíti a könyvtárosok feldolgozó munkáját.

A rendszer az export-import feladatra is fölkészült. A TextLib-ben különböző dokumentum-típusok feldolgozására van lehetőség. A könyvek esetében összefoglaló és monografikus szinten lehet katalogizálni, de analitikus tételeket is föl lehet tární. A rendszer példány-adatokat is nyilvántart (ld. 6-9. sz. ábra).

A TextLib relációs adatbázis-kezelőre épül és különböző egységesített adatokat tartalmaz, pl. szerzői, földrajzi, testületi neveket. Elsődleges tartalmi feldolgozásra az ETO szolgál. Az ETO jelzeteket elemekre felbontva tárolja a rendszer. Nem az ETO jelzetekre, hanem azok természetes nyelvű fogalmi megfelelőire lehet keresni (ld.: 10-12. sz. ábra).

A tárolt információkat a legegyszerűbb az *úrlapos kereséssel* előkészíteni. Több mezőt is lekérdezhetünk egyszerre, ebben az esetben meg kell adni a mezők közötti relációs kapcsolat típusát (és, vagy, nem) is. A találati halmazokat tárolni lehet, majd újra lefolytatni velük a

keresést. A *nyomtatás* a szabványos bibliográfiai formátumnak megfelelő leírásokat ad (ld.: 13-18. sz. ábra).

A kölcsönzési modulban az általában *ismert olvasói és kölcsönzési kategóriákat* (pl. határidő, hány művet kölcsönöz a könyvtár) is ki lehet alakítani. A könyvtárosnak bármikor módja van az előre definiált feltételeket az egyedi eseteknél módosítani.

A program a hazai könyvtári környezet számára készült, így a napi gyakorlatot is számításba tudja venni, nincsenek a magyarosításból eredő gondok és hátrányok. A működő rendszer egyik nagy előnye a naplózás, amely folyamatosan történik, így semmilyen munka nem vész el. Egy esetleges hiba után kb. 10 perc alatt helyreállítható az adatbázis. Ilyenkor minden rögzített adat a rendszerben marad.

3.9. A TextLib működése

Az MS-DOS rendszerű számítógép programfuttatásra alkalmas memóriája véges (640 kB), a programba kívánt feladatok száma szinte végtelen. A nagy rendszereket ezért darabolni kell, a funkcionálisan összetartozó részeket együtt kell tartani. A TextLib elkülönít minden elemi művelet végrehajtására alkalmas programdarabot.

A megszakított tevékenységhez tartozó űrlapot nem kell félre tenni, hiszen a félbehagyott munka folytatható az új(ak) befejezése után. Pl. a frissen elkészült katalóguscédulák nyomtatási ideje alatt az újabb példányok adatainak bevitelével zavartalanul folytatható az állomány honosítása.

A program elemekre bontása még az összetartozó tevékenységek esetében is nyújt előnyöket.

Jelenleg a TextLib-ben kb. 500 elkülönített programmodul található, ezek együttes terjedelme több, mint 4,5 Mbyte. Ezek egyetlen programba építése nem tenné lehetővé az MS-DOS rendszerű számítógépen való használatot.

3.9.1. Többszálú működés

A félbehagyott tevékenység várakozik és a másodikként kezdett befejeződése után kel ismét életre. A több keresés indításánál figyelemre méltó a többszálú (multithread) működés, amely azt eredményezi, hogy a másodikként indított keresés nem akasztja meg a korábban indítottat, hanem mindkettő (esetleg több is) egy időben dolgozik.

Egy több felhasználót kiszolgáló program esetében több munkahelyen egy időben eltérő vagy akár azonos munka folyik. A többszálú működés következtében egyetlen munkahely is „többfelhasználóssá” válik. Az elindított programmodulok mindegyike dolgozik és el is jut a végeredményig, amennyiben a munka nem igényel felhasználói beavatkozást.

Az adatbázis-kezelő egyszerű kérdésekre, pl. egy böngészőlista elemeinek összegyűjtésére gyorsan és egy lépésben válaszol. Egy hosszú ideig tartó tevékenység, pl. az eredményhalmazokkal végzett műveletek közben felfüggeszti magát az egyszerű kérések gyors kiszolgálása érdekében. A programmodulok az egymás után indított keresések egyidejű előrehaladását látja, ha a képernyőn lévő állapotjelentést figyeli.

A többszálú működés előnyeit a keresésen kívül bármely más időigényes tevékenységnél ki lehet használni, pl. nyomtatásnál, leltározásnál.

További előnye a segédeszközök könnyű használata. Egyetlen segédeszköz használata sem kötődik meghatározott munkafolyamathoz, bármely helyzetben azonnal elérhetők.

Az elnevezések felsorolása: notesz és cetli (szövegek tárolására), zsák (rekordok tárolására), helprendszer, számológép, dátum és naptárkezelés, üzenet és levélküldés, billentyűzetmakró, karakter tábla, speciális jelek táblája, jelszó megváltoztatása, színek beállítása (ld.: 19-20. sz. ábra).

Jellemző még a rekordok közötti kapcsolatok hipertextszerű bejárása. A monitoron megjelenő adatrekordból a hozzá kapcsolt összes többi elérhető, egészen a rekordot bevivő és módosító könyvtárosok adatáig. Egy sorozathoz tartozó többkötetes könyv valamennyi érintett rekordja elérhető ilyen módon, pl. a sorozati rekordok, a példányrekordok, a besorolási adatok rekordjai.

3.9.2. Ügyfél-kiszolgáló felépítés

A már említett felhasználó, adatbázis-kezelő, üzenetküldés az ügyfél-kiszolgáló (szerver-kliens) felépítéséhez kapcsolódik. Több felhasználó egy adatbázishoz egyenrangúan vagy egy kiszolgálónak alárendelten férhet hozzá. A kiszolgáló programmal a felhasználók üzeneteken keresztül tartanak kapcsolatot, az adatbázist kizárólag a kiszolgáló érheti el.

A munkaállomásokon használatos programmodulok tárolási helye is a kiszolgáló, ami a telepítést egyszerűbbé teszi és helytakarékos is.

Az adatbázis-kezelő a rekordok tárolásának vagy módosításának pillanatában gondoskodik a rekorddal kapcsolatos összes indexállomány karbantartásáról. Az adatbázis integráltsága teljes, hiszen valamennyi munkaállomásnak és valamennyi programrésznek azonnal a rendelkezésére állnak azok az indexek, amelyek alapján a rekord kereshető, majd felhasználható, ha ezt a felhasználó jogosultsága megengedi.¹⁹

Az adatbázis-kezelő az adatbiztonság felett őrökdi. Gondoskodik a lemezen tárolt állományok sérülésmentességéről. Az adatbázis-műveletek naplózása az előre nem látható okból (pl. áramszünet) bekövetkező sérülések utáni helyreállítást teszi lehetővé. A beépített ellenőrző és karbantartó mechanizmusok garantálják az adatbázis-kezelő hibátlan működését.

Az egyidejű hozzáféréshez kapcsolódó problémák megoldásáról több felhasználó kiszolgálásakor az adatbázis-kezelő gondoskodik.

Az adatbázis rekordjai közötti kapcsolatok (könyvkötet rekord, közös rekord, sorozat rekord stb.) miatt nem mindig könnyű felismerni, hogy mikor kezdeményezik ugyanannak a rekordnak a módosítását két helyen. A végrehajthatatlan rekordmódosításra üzenet figyelmezteti a felhasználót (ld.: 21-22. sz. ábra).

Ha a képernyőn lévő rekord tartalma egy másik felhasználó tevékenysége nyomán megváltozik, akkor erről üzenet jelenik meg, majd kiíródik a megváltozott tartalom.

Az adatbázis-kezelő változó hosszúságú rekordok és indexek kezelésére képes. Ezért a rekordok tárolása a lemezen nem igényel több helyet valóságos hosszuknál. A tényleges hosszban történő tárolás a gyorsabb működést is segíti.

Az adatbázis-kezelő gondoskodik a besorolási adatok egységességéről (authority control). Egyediek a besorolási adatok. Külön rekordban található minden besorolási adat, melyek hivatkozásokon keresztül használhatók. Így a besorolási adatokban végrehajtott változás azonnal végbemegy az összes érintett rekordban. A besorolási adatok egységesítése a TextLib-ben főlöslleges fogalom (ld.: 23-25. sz. ábra).

¹⁹ Thék György: Könyvtári rendszer személyi számítógépen. - In: TMT, 1998. 6. sz. 213 p.

A megszokottól eltérő adatszerkezet rekordok importálásakor is újszerű megoldáshoz vezet. Egy-egy bibliográfiai tétel befogadásánál a könyvtáros könnyen eldöntheti, hogy van-e, kell-e neki az új. Sok ezer rekord esetében viszont programozottan kell elkerülni a duplikátumok képződését. Ennek érdekében az importot egy részletes leírással lehet vezérelni. Ebben rekordtípusonként akár a mezőtartalom szintjéig ereszkedve rendelkezni lehet az azonosság meghatározásához szükséges összehasonlítási szempontokról.²⁰

3.9.3. Hálózatos működés

A kiszolgáló feladata az ügyfél-kiszolgáló felépítés mellett az adatbázis kezelése, az ügyfelek pedig a rekordok írását és olvasását a kiszolgálótól kérik. A kérés üzenet formájában jut el a kiszolgálóhoz, az pedig szintén üzenettel válaszol. A TextLib-nek saját üzenetkezelője van.

Az IBM protokoll szerint kommunikálni képes számítógépek hálózatán a TextLib hálózati operációs rendszer mellett és hálózati operációs rendszer nélkül is képes többfelhasználós működésre. Mindkét megoldásnak van előnye, vele megvan a közös erőforrások használatának előnye, az egyszerűbb programtelepítés, nélküle főként az olcsóság, a könyvtári rendszer árához hasonló összeg megtakarítása számít.

A TextLib-et használók szöveges üzeneteket küldhetnek egymásnak, és - ha van - a hálózati operációs rendszert használóknak. Az üzenetküldés lehet automatikus is, egy-egy munkafolyamat befejezése generál üzenetet mindazok számára, akik a műveletben érintettek, és üzenetet kap valamennyi munkaállomás arról, ha a rendszergazda a kiszolgáló programot le akarja állítani.²¹

A TextLib-nek saját fejlesztésű web és Közös Elektronikus Katalógus szervere van. Közös számítógépre telepíthető, amely a rendszer munkaállomásaként működik.

A web-es lekérdező is képes a böngészőlisták (expandok) megmutatására, melyek közvetlen segítséget nyújtanak a kereséshez.

Többféle módot kínál a kereső felület az ékezetes karakterek használatára. A találatok megnézésekor a rekordok hipertextszerűen bejárhatók, egyetlen kattintással újabb keresések kiindulópontjai lehetnek.

A web-böngészők képessége a kép- és hangállományok, valamint Internet-hivatkozások kezelése. Egyes rekordok (dokumentumok, személyek, testületek, rendezvények) tartalmaznak olyan mezőket, amelyekbe a felsorolt hivatkozások elhelyezhetők.

3.10. Képernyőkezelés, speciális karakterek és jelek

A TextLib a Windows-szerű kezelésmód megvalósítására törekszik. A munkaállomások képernyője grafikus módú. A sorok száma változtatható. Különböző színezéseket választhatunk, grafikus az egérmutató. Fontos, hogy a diakritikus jelekkel ellátott betűk, a cirill és a görög betűk alakhűen jelenjenek meg, az eszközök kezelésmódja kövesse a szokásokat, egyszerű és egységes legyen.

Az alábbi felsorolás a Windows-szerű kezelésmód azon jellemzőit tartalmazza, amelyeket a TextLib is átvesz:

²⁰ Lásd 19. pont 213 p.

²¹ Lásd 19. pont 214 p.

- a képernyő egész területe érzékeny, mindenhol menük hívhatók elő, minden helyhez saját segítő szöveg tartozik;
- a képernyőn egy időben több egymástól függetlenül használható objektum lehet jelen;
- a billentyűzet és az egér egyenértékűen használható;
- a billentyűzetről többféle karakterkészlet elérhető, a karakterek a képernyőn helyesen jelennek meg;
- a munkafolyamatok különálló ablakokba csoportosulnak; az ablakok mérete és helyzete változtatható;
- kijelölésre és kiválasztásra legördülő menük, nyomógombok, jelölőgombok, rádiógombok és csúszka használhatók;
- az adatmezők, az ablakok és a képernyő tartalma szükség esetén gördíthető.²²

A TextLib erénye a diakritikus jelekkel ellátott betűk kezelése. A billentyűzetről több féle módon vihetjük be, mindegyikük megjeleníthető a képernyőn és a saját fejlesztésű nyomtató meghajtók segítségével a nyomtatás is alakhű képet eredményez.

Fontos segédeszköz az expand, a böngészőlista, mely a besorolási szabvány szerinti sorrendben tartalmazza egy adatmezőnek az adatbázisban előforduló értékeit. Használatuk az adatbevitelt és a keresést is megkönnyíti. A listában való kereséshez tetszőleges hosszúságú minta adható meg. Az lesz a lista aktuális eleme, amelyiknek a kezdete a minta hosszában a mintával azonosak közül az első. Az azonosság a besorolás szerinti azonosságot jelenti. Nem szükséges sem az írásmód pontos ismerete, sem a speciális diakritikus jelekkel ellátott betűk a kereséshez. A megtalált elem közvetlenül felhasználható a keresésnél, adatbevitelnél a szöveg a beviteli mezőbe másolható.

Speciális jelek használatára is lehetőség van. Ezekkel az indexkulcsok létrejöttét és tartalmát, így az expandok összetételét szabályozhatjuk. A rendszer a névelővel kezdődő címekről automatikusan névelős és névelő nélküli indexbejegyzést is készít.

A helyettesítő jelek alkalmazásával, amely a rendezést befolyásolja, elérhető a római számmal kezdődő címek megfelelő sorrendű besorolása. Az egyes gyűjteményeknek csak a megjegyzés mezőben felsorolt címei megfelelő jelek alkalmazásával kereshetővé válnak a címek között (ld.: 26. sz. ábra). A vonalkódolvasó nagyon fontos beviteli eszköz, mely automatikusan kiválasztja a megfelelő adatmezőt.

3.11. TextLib felhasználó könyvtárak

A felhasználók között budapesti közkönyvtárak, megyei, városi és községi könyvtárak, szakkönyvtárak egyaránt megtalálhatók. A rendszer kis és nagy könyvtárakhoz egyaránt alkalmazkodik, hiszen valamennyi modul használható önmagában és bármelyik másikkal együtt. Megengedi az egyszerűsített és a részletező használatot is.

Az OPAC az olvasó várható felkészültségéhez igazodó módon jelenhet meg, ami a nagyon egyszerű kereső űrlap használatától a keresőkérdések megfogalmazásáig terjedhet. A katalógusmodullal egyetlen lépésben - adatbázisimporttal - éppúgy létre lehet hozni a könyvtár adatbázisát, mint a formai és tartalmi feltárást elkülönítve végző könyvtárban a kézi adatbe-

²² Lásd 19. pont 214 p.

vitelt választva. Az olvasószolgálat egyszerű esetben csak a kölcsönzésből és a visszavételből áll, bonyolultabb használatnál kezelheti az előjegyzéseket, követi a határidőket, számon tartja a tartozásokat, elkészíti a felszólításokat egészen a perlésig, mindezeket egy, az olvasók könyvtárhasználati jogát részletesen leíró paraméterrendszer figyelembevételével.²³

3.12. Általános elvárások a TextLib-bel szemben

Az alábbi adatokat, információkat a Könyvtári Egyesülés és az Infoker Kiszövetkezet szerződéséhez készült Helyzetfelmérés alapján rögzítettem.²⁴

1. A rendszer az összes könyvtári funkciót a legbonyolultabb változatában hajtja végre

Az Infoker olyan integrált rendszert készít, amely a különböző típusú könyvtárak számára is alkalmas. Ez azt tételezi fel, hogy az egyes könyvtártechnológiai folyamatok több változatban is elkészülnek (pl. a folyóiratok számainak egyes példányai egyenként is azonosíthatók, ill. tékázás esetén csoportosan).

2. A rendszergazdának lehetősége van adatállományok, adatalemek és menüpontok elhagyására, ill. bővítésére

A rendszergazda a program elkészülte után az adott könyvtár igényeinek megfelelően egyszerűsítheti a programot. Elhagyhat olyan adatállományokat, amelyekre könyvtárának nincs szüksége, az adatállományokból elhagyhat olyan adatokat, amelyek tárolását feleslegesnek tekinti. Ha az adatok közül olyan adatot hagy el, amelyek elengedhetetlenül szükségesek valamely könyvtártechnológia munkafolyamat megvalósításához, a program nem hajtja végre az adott munkafolyamatot. A rendszergazdának lehetősége van bármely menüpont elhagyására is. Másfelől a rendszergazdának lehetősége van új adatállományok, ill. új adatok felvételére, azonban ezeket a könyvtártechnológiai munkafolyamatok közvetlenül nem használják fel csak a megfelelő „tranzakciós” programrész átírásával. A „tranzakciókat” átírni, új típusú „BASE” programnyelv segítségével lehet. A „tranzakciók” átalakítása nélkül a kiegészítésként felvett adatok csak visszakeresésekben és megjelenítésekben használhatók.

3. Az adatbázis-kezelő többfelhasználós

A programot és az általa kezelt adatokat egyidejűleg több (max. 255) felhasználó kezelheti.

4. Több fizikai adatfájl kezelése

Az adatállományok több adatfájlban is elhelyezhetők, ami lehetővé teszi, hogy az adatbázis akár több merevlemezre tároló egységen megosztva is elhelyezhető, így az alkalmazó könyvtárnak lehetősége van a tárolókapacitásának későbbi bővítésére anélkül, hogy a korábban beszerzett - kisebb kapacitású - merevlemez egységei feleslegessé válnának.

5. Több fizikai indexfájl kezelése

Az indexállományok több fájlban is elhelyezhetők. Lásd 4. pont.

6. Az adatfájlok több adatállományt tartalmaznak

Az adatbázisban tárolt adatrekordok a szerkezetüknek megfelelően különböző adatfájlokban tárolhatók, így lehetőség van arra, hogy adatfájlonként más módon kezelje a rendszer a tételeket.

²³ Lásd 19. pont 215 p.

²⁴ Gerő Péter - Nagy Anna: A TextLib integrált könyvtári számítógépes rendszer. Forrás: gépirat 6-12 p.

7. Adatfájl állhat változó hosszúságú rekordokból

Az adatok tárolásakor csak annyi helyet foglaljanak le az adatfájlokban a tételek, amennyire feltétlenül szükség van, ne legyenek kihasználatlan helyfoglalások.

8. Adatfájl állhat fix hosszúságú rekordokból

Az olyan adattételek, amelyeknek minden adata kötelezően ki van használva és az egyes adatok azonos hosszúságúak (pl. kölcsönzés tétele), nincs szükség az egyes rekordokban tárolt adatok külön azonosítására, mert a fizikai helyük azonosít.

9. Mező tartalmazhat szöveges információt

A szöveges adatokat a program tényleges hosszuknak megfelelően tárolja.

10. Mező tartalmazhat kódértéket. A kódok bővíthetők

Az olyan szöveges adatokat, amelyek előre meghatározható körből származnak, a rendszer kódolt formában tárolja. Egy konkrét adat esetében max. 255 különböző érték használható. A kódértékeket a rendszergazda szabadon bővítheti.

11. Mező tartalmazhat hivatkozást másik rekordra

A több tételben is felhasznált adategyütteseket ne kelljen minden tételben külön-külön tárolni, hanem használatukat egyszeri tárolással és a felhasználó tételekben hivatkozással lehessen megoldani. Ez lehetővé teszi, hogy az ilyen adategyüttest könnyedén módosíthassuk.

12. Mező tartalmazhat különböző típusú adatot

Egy adaton belül lehessen szöveges információ és máshol tárolt adategyüttesre hivatkozó információ is. Ez különösen hasznos lenne a bibliográfiai adatok esetében a „szerzőségi közlésben”, ahol az „alkotókra”, illetve „testületekre” célszerű lenne hivatkozni, míg az ezeket kísérő szövegeket tárolni kell. Hasonló a helyzet a „kivonat” esetében, ahol célszerű lenne a „tezaurusz” elemekre hivatkozni.

13. Mező tartalmazhat almezőket

Az egy adattételen belül részlegesen összetartozó adatelemek (pl. közreműködő személyek és közreműködői funkciójuk) lehessen együtt kezelhető.

14. Mező lehet ismétlődő

Egy tételen belül ugyanazon adatelem különböző értékkel többször is előfordulhasson. Az előfordulások száma nincs korlátozva.

15. Az almezők száma nincs korlátozva

Egy tételen belül korlátlan számú adatelem tartozik össze.

16. Almező tartalmazhat szöveges információt

Lásd 9. pont

17. Almező tartalmazhat kódértéket. A kódok bővíthetők

Lásd 10. pont

18. Almező tartalmazhat hivatkozást másik rekordra

Lásd 11. pont

19. Almező tartalmazhat különböző típusú adatokat

Lásd 12. pont

20. Almező lehet ismétlődő

Lásd 14. pont

21. Rekord-rekord közötti kapcsolat

Az adatbázis bármely két rekordja az előre meghatározott szerkezettől függetlenül összekapcsolható. A kapcsolat kétirányú és a tételek megjelenítésekor, ill. visszakeresésekor felhasználható.

22. Mező-idegen rekord közötti kapcsolat

Egy mezőt lehessen összekapcsolni (helyettesíteni) egy rekorddal.

23. Mező-idegen rekord mezője közötti kapcsolat

Egy mezőt lehessen összekapcsolni más rekord mezőjével.

24. Almező-idegen rekord közötti kapcsolat

Lásd 22. pont

25. Almező-idegen rekord mezője közötti kapcsolat

Az előre meghatározott adatszerkezettől függetlenül lehessen egy almező adatához hozzárendelni az adatbázis egy másik mezőjének adatát és ezt a kapcsolatot a megjelenítéskor és a visszakeresésnél fel lehessen használni.

26. Almező-saját rekord más mezője közötti kapcsolat

Lásd 24. pont

27. Almező-saját rekord más mezőjének almezője közötti kapcsolat

Lásd 24. pont

28. A kapcsolat oka meghatározható

A 21-26. pontokban meghatározott kapcsolatok típusát létrehozáskor lehessen megoldani.

29. Az adat lehet alfanumerikus

Az adat szöveges információt tetszőleges hosszúságban tartalmazhasson.

30. Az adat lehet numerikus

A kizárólag számot tartalmazó adat érték szerint lehessen kezelhető.

31. Az adat lehet logikai

Legyen lehetőség olyan adat tárolására, amely csak két értéket vehet fel (igaz/hamis, igen/nem, 0/1 stb.).

32. Az adat lehet dátum

Az adat lehessen dátumszerű, naptári aritmetika alkalmazásával.

33. Az adat lehet fájl

Legyen lehetőség egy adatból valamilyen az adatbázistól függetlenül fájlra hivatkozni (pl. dokumentumok teljes szövege).

34. Az indexek valós hosszúságú kulcsokból épülnek

Az adatokból képzett visszakeresési kulcsok hossza lehessen az adat hosszával.

35. Az indexek a kulcsokon kívül a hivatkozott rekord azonosítóját is tartalmazzák

A más rekordra hivatkozó adatokból képzett kulcsok a hivatkozott rekord adatából képzett kulcson kívül a hivatkozott rekord azonosítóját is tartalmazza, ami az ilyen típusú adatok módosítása esetén egyszerűsíti le a kezelést.

36. Az indexbe bárhol, bármilyen módon képződő kulcs bekerülhet

Az indexfájlok nem különböztetik meg a kulcsokat forrásuk tekintetében.

37. Kulcs készülhet adatból

Az adat egésze alapján készülhet a kulcs.

38. Kulcs készülhet az adat szavaiból

A kulcsok az adat szavaiból képződnek. A nem releváns szavak a kulcsképzésben nem vesznek részt.

39. Kulcs készülhet kezdő névelő nélkül

A kulcsok képzésekor elhagyhatók legyenek a külön megadott kezdő szavak (névelők, dr. stb.).

40. Kulcs készülhet cserével

A kulcsok kialakításánál lehessen az adat egy részét a visszakereséshez más módon megadni. Pl. római számok arab számmal, számok szövegesen stb.

41. Kulcs készülhet kijelöléssel

A kulcsok az adat meghatározott részéből készülhessenek.

42. Intervallumot meghatározó numerikus adat esetén a kulcs készülhet előre növekménnyel

Ha az adat kezdő és záró értéket tartalmaz, a kulcsok képzésével legyen megoldható, hogy ne csak a kezdő és záró értékek alapján lehessen visszakeresni, hanem a megadott növekménnyel közéjük eső értékek alapján is.

43. Az indexekben lehessen balról és jobbról csonkolva is keresni

Szükség esetén az adat visszakereshető legyen a kezdete, ill. a végződése alapján.

44. Ha az adat változik, a felhasználó erről értesül

Ha a felhasználó monitorán látható adatok valamelyikét egy másik felhasználó időközben megváltoztatja, akkor erről az adott felhasználó szerezzen tudomást

45. Ha valamelyik index változik, a felhasználó erről értesül

Lásd 39. pont

3.13. Könyvtári munkafolyamatok a TextLib-bel

A munkafolyamatok minden, a könyvtárak által kezelt dokumentumtípusra értendők. A deziderálás során lehetővé kell tenni, hogy a „kínálati listára” a felhasználó dokumentumot vegyen fel.

A kínálatkészítés kereséssel kezdődik. A felhasználó megkísérli megtalálni azt a dokumentumot, amelynek beszerzését javasolja. Ha a keresés sikertelen, bibliográfiai adatok bevitele következik, amely egy új dokumentum létrehozását jelenti, de lehetséges, hogy mű létrehozása és/vagy módosítása is szükséges. Ha már létezik, ill. létrejön a dokumentumot leíró tétel, amire a beszerzési javaslat vonatkozik, létrejön egy beszerzési tétel, amely nem vonja automatikusan maga után az egyedi tétel létrehozását.

A beszerzéshez egy listát kell kapcsolni, amely felsorolja, hogy kinek kell véleményt nyilvánítani a beszerzési javaslattal kapcsolatban. Ezen a listán szerepelnie kell az engedélyező azonosítójának is.

Igényeket a kínálatban szereplő dokumentumra lehet bejelenteni, olyanokra, amelyekre beszerzési tétel már létrejött.

Az igénybejelentésnél ki kell tölteni azt az információt, hogy a beszerzés milyen keret terhére történik. A program figyelmeztet a kerettúllépésre. Lehetőség van a keretek állásának megtekintésére is.

Amennyiben a megrendelt rekord létrejön, ez még nem jelent megrendelést, csak a megrendelési igény bejelentését. A valóságos igény csak az engedélyezés után jön létre.

Az engedélyezésre jogosult személy megvizsgálja azokat a beszerzési igénybejelentéseket, amelyeket minden arra kötelezett munkatárs már látott, megnézi az adott tételhez esetlegesen hozzáfűzött megjegyzést. Ezek után dönt a beszerzésről, megfelelően módosítja az igény által bejegyzett darabszámot.

Megrendelésnél a felhasználó kereséssel kiválasztja a megrendeléseket, amelyeket engedélyeztek és kinyomtatja a megrendelőleveleket. Meghatározza a következő reklamációs határidőt is. A lejárt határidejű megrendelések menüpont kiválasztásával leválogathatók. Több szempontú keresés is végezhető.

A kiválasztott tételekre reklamációs és lemondó leveleket lehet kinyomtatni és ki kell jelölni az új határidőt. A korábban elküldött, de még nem teljesített megrendelésekre az eredeti rendeltetést pontosító, módosító levél nyomtatható.

Abban az esetben, ha megérkezik a dokumentum, ki kell alakítani azokat az adatelemeket az érkeztetés során, amelyek a kölcsönzéshez, a katalógusfunkciók ellátásához fontosak. A beérkező példányok leltári számot vagy a könyvtárban szokásos egyedi azonosítót kapnak, amely választható vagy tetszőleges, még nem szereplő vagy előre meghatározott szisztematikus eljárással generált azonosító lesz. Ez bejegyzésre kerül a dokumentumhoz tartozó egyedi tételbe. A kínálati tételhez tartozó megrendelés törlődik, vagy a megfelelő bejegyzésekkel archiválódik. Az egyedi tétel a rendszer legkisebb egysége, amely mindig egy dokumentum egy konkrét példánya. Minden egyedi tétel saját egyedi azonosítót kap.

Az időszaki kiadványok kezelése néhány ponton eltér az egyéb dokumentumokétól. A könyvtárba beérkező időszaki kiadványok két csoportra oszthatók. Az első csoportba tartozókat a könyvtár nem tárolja, ezek a beérkezéskor automatikusan selejtezésre kerülnek. Nem kapnak egyedi azonosítót, de ezeket is ki kell osztani a beszerzéshez kapcsolt lista alapján. A második csoportba tartozó időszaki kiadványokat is ki kell osztani, de ezek egyedi tételt is kapnak.

A megrendelt dokumentumok elosztása egyedi dokumentumok esetén a megrendelésben szereplő igénybejelentő, az időszaki kiadványok esetén a megrendeléshez kapcsolt elosztási lista alapján történik. Ha a megrendelésnél kevesebb példány érkezik, a rendszer azt is kezeli.

A kiosztási sorrendet egyedi dokumentumok esetén az egy beszerzéshez tartozó megrendelések, az időszaki kiadványok esetén a megrendeléshez kapcsolt lista sorrendje adja.

Az időszaki kiadványok esetében szükséges időközönként az egyedi tétellel rendelkező folyóiratokat egy kötetbe összekötni. Ekkor az egyedi példányok egyedi tétele csak speciális kezeléssel lesz elérhető és létrejön egy új egyedi tétel a tékázott kötetre. Ez együtt jár az egyedi folyóirat-példányok lelőhelyi hozzárendelésének megszüntetésével és a tékázott kötet számára az új lelőhely kijelölésével.

Az új dokumentumok feldolgozása az érkeztetés után bármikor elvégezhető. A dokumentumok bibliográfiai feldolgozása az adatok tartalmi feltárása útján való létrehozásával, illetve egy korábbi tartalmi feltárás eredményének felhasználásával, az új monografikus tételhez való esetleges módosított hozzárendelésével végezhető el.

Az új dokumentumok a raktározás során kapják meg a szokásos és aktuális lelőhelyüket. A szokásos lelőhely az a tárolóhely, ahol a dokumentumot akkor tárolják, amikor nem kölcsönözték ki. Az aktuális lelőhelye a kölcsönző, amely nem egyéni kölcsönzés esetén a könyvtár valamelyik egysége.

A dokumentum a lelőhely hozzárendelésével válik kölcsönözhetővé. A raktárból kikerülő dokumentum esetén az egyedi azonosítót és a lelőhely azonosítóját kell közölni (ld.: 27. sz. ábra).

A kölcsönzési folyamatok az olvasók kölcsönzési műveleteit, a helyben olvasással kapcsolatos tevékenységeit, a könyvtárközi kölcsönzést és a könyvtár részlegének a dokumentumok feldolgozásával, kezelésével kapcsolatos igényeit foglalják magukba.

A TextLib kölcsönösen támogatja a dokumentumok és az olvasók automatikus azonosítását vonalkód segítségével.

Az olvasó beiratkozása esetén meg kell győződni arról, hogy még nem szerepel a nyilvántartásban és arról, hogy nincs kizárva a kölcsönzésből. A valóban új olvasó számára új olvasó rekord készül az adatainak megadásával, sőt azonnal tartozása is képződik, amennyiben a beiratkozási díjjal adós marad. A program megkülönbözteti az eseti (napi) és az állandó kölcsönzőket. Előbbiek részére név nélküli, többször kiadható napi olvasójegyet, az utóbbiak részére állandó olvasójegyet kell adni és az utóbbi esetben ki is kell nyomtatni. Így kell eljárni abban az esetben is, ha egy korábbi olvasó hosszabb idő után újra jelentkezik olvasóként. Éppen ezért meg kell őrizni a lejárt olvasójeggyel rendelkező olvasókat is. Ilyenkor a korábbi tartozások átnézésére is lehetőség van.

A rendszer biztosítja, hogy a kölcsönző könyvtáros a lejárt határidejű kölcsönzések áttekintésével felszólító levelet nyomtasson. A rendszer ezzel egyidőben egy tartozás tételt hoz létre a postaköltségek összegével, mely bármikor módosítható.

A TextLib a könyvtári katalógus funkciókat a szöveges adatbázisokban használatos keresési tevékenységekkel valósítja meg. Felhasználható az összefoglaló, monografikus és analitikus tételekhez kapcsolódó valamennyi ún. indextábla, amely lehetővé teszi a dokumentumok sokszempontú, gyors megkeresését az előre kiválasztott mezők alapján.

A katalógus funkciók bonyolultságuk szerint osztályokba sorolhatók. Különböző stratégiát és algoritmust igényel az olvasó, a kölcsönző vagy olvasótermi könyvtáros és a tartalmi feldolgozást végző könyvtáros. A program az olvasói igények kielégítésére előre megtervezett, bizonyos mezőkre és kapcsolatokra kiterjedő keresési algoritmusokat ajánl fel. A feldolgozó könyvtáros a keresésben felhasználhatja az adatbázis nyújtotta valamennyi információt és szolgáltatást.

Helyben olvasásra való kölcsönzés során a raktárból kikért tétel az olvasóteremhez kerül. Amennyiben kölcsönzésre is sor kerül, azt a szokásos kölcsönzési folyamatokkal kell lebonyolítani.

Dokumentum kölcsönzésekor létrejön egy kölcsönzési tétel, amely összekapcsolja az olvasót az egyedi tétellel. A kölcsönzés tartalmazza a határidőt is, amelynek lejártával a könyvtáros figyelmeztetést küld. A folyamat része a raktárból való kikérés és az új aktuális lelőhely hozzárendelése is.

Az olvasó különböző okokból kötelezhető díjfizetésre, pl. beiratkozási díj, késedelmi díj, értesítés postaköltsége, egyedi kölcsönzési díj (pl. CD-ROM, video).

A tartozások külön-külön kerülnek nyilvántartásba a bizonyíthatóság miatt, de a már kifizetett díjaknak elegendő egy díjtípusonként elkülönülő, a könyvtárra összesített kimutatás a könyvtáros elszámoltatása céljából.

Amikor az olvasónak tartozása képződik, egy tartozás jön létre, amely megadja a tartozás okát, összegét és dátumát. Ha az olvasó rendezi tartozását, a tartozás tételt törölni kell és a díjtípusnak megfelelő könyvelési tétel összegét növelni kell.

A kölcsönzési idő hosszabbíthatóságának feltételeit a rendszer tárolja az egész könyvtárra nézve. Ezt felülbírálnak az egyedi tételben leírtak és módosíthatják az adott egyedi tételre hivatkozó előjegyzések. A kölcsönzött dokumentum késedelmes visszahozása esetén késedelmi díj fizetési kötelezettség keletkezik. Ha az olvasó nem tud azonnal fizetni, tartozás tétele alakul.

Előjegyzés mindig keresés után történik. Az előjegyzést az olvasó bejelenti egy előjegyzési tételben felsorolt valamennyi bibliográfiai tétel, illetve ezek analóg dokumentumainak egy példányára. Ezek bármelyike kielégíti az olvasó előjegyzési igényét. Ha beérkezik a dokumentum a könyvtárba, értesíteni kell az olvasót, hogy a kért dokumentum a rendelkezésre áll. Az előjegyzés bejelentkezésekor díjfizetési kötelezettség is képződhet az értesítés postaköltségére vonatkozóan.

Könyvtárközi kölcsönzés esetében a dokumentum bibliográfiai adatait fel kell venni a saját rendszerbe és egy speciális egyedi tételt kell létrehozni. El kell készíteni az előjegyzés rekordot és egy megrendelés rekordot, amely tartalmazza az előrelátható beérkezési, illetve reklamálási határidőt is.

A dokumentum beérkezése után úgy járunk el, mint a saját dokumentumok kölcsönzése során. Ha az olvasó visszahozta a dokumentumot, megszüntetjük annak egyedi tételét, a bibliográfiai tétel azonban marad.

A könyvtárközi kölcsönzéssel kapcsolatos fizetési kötelezettségek az előjegyzés díjkötelezettségével hasonló. Ha idegen könyvtár kér könyvtárközi kölcsönzés útján dokumentumot, annak kezelésmódja megegyezik a saját testületi kölcsönzéssel, a különbség csupán az, hogy az olvasóknál alkalmazott fizetési kötelezettségek itt is fellépnek.

A TextLib az állományellenőrzésnek két módszerét támogatja. Az egyik az elhelyezés helye szerinti aktuális listák kinyomtatásával lehetővé teszi, hogy hagyományos módszerekkel történjék a leltározás. A másik módszer az állományellenőrzés tetszőleges sorrendben az egyes raktározási tételek egyedi azonosítójának és lelőhely kódjának megadásával történik. A leltározás végén a rendszer felhívja a figyelmet a kölcsönzés-nyilvántartás és az állományfelvétel közötti különbségekre. A hiányzó dokumentumok selejtezésére és pótlására egyszerű eljárást kínál. Pótlás esetében lehetőség van az egyedi tételek automatikus (vonalkód) azonosítására is.

A selejtezés a dokumentum elvesztését, az állag romlása vagy egyéb okok miatti selejtezést és az állományfelvétel során keletkező hiányok kezelését foglalja magába. A dokumentum elvesztése következtében kártérítés fizetési kötelezettség is felmerül, amely tartozás tétel létrehozását is okozhatja. Valamennyi esetben törölni kell a dokumentum egyedi tételét és esetleg gondoskodni kell a kínálati listára történő felvételéről. A második esetben, amikor egy meglévő dokumentum selejtezéséről van szó, hasonló az eljárás, mint a beszerzés engedélyezésekor. Felvételre kerül egy selejtezési tétel, amelyhez hozzákapcsolódik azoknak a listája, akiknek nyilatkozni kell arról, hogy hozzájárulnak-e a selejtezéshez és dönthetnek a beszerzési listára való felkerülésről is.

A TextLib támogatja a könyvtári statisztikai feladatok elvégzését is. A gyakran szükséges adatokban folyamatosan készít statisztikát. Ilyen pl. a beiratkozott olvasók száma időszakonként.

Más, egyedi igényként felmerülő statisztikákat a rendszer hajlékony output szolgáltatásaival lehet megoldani.

4. TextLib alkalmazása a gyakorlatban

Ebben a fejezetben azt szeretném bemutatni, hogy a különböző feladatkörű és állományú könyvtárak hogyan birkóznak meg egy új, hazai fejlesztésű könyvtári integrált rendszerrel, milyen munkafolyamatokra, előkészületekre volt szükség ahhoz, hogy a TextLib programot használhassák.

Három könyvtár munkáját kívánom bemutatni, amelyek három különböző régióban működnek:

- Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Verseghy Ferenc Könyvtár (Szolnok)
- Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtár (Székesfehérvár)
- Egressy Béni Művelődési Központ és Könyvtár (Kazincbarcika)

Az anyagi támogatás mellett óriási jelentősége van az emberi erőforrásnak is, hiszen meghatározzák a könyvtár arculatát. A pénz és a kevés számú alkalmazottak hiánya késlelteti a gyors és hatékony munkavégzést.

Úgy gondolom, hogy az említett megyei és városi könyvtárak munkáján keresztül sikerül rávilágítanom ezek meghatározó szerepére.

4.1. Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Verseghy F. Könyvtár

A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Verseghy F. Könyvtár 1995. májusában vette át a TextLib integrált könyvtári rendszer első működőképes részét, a katalógus-modult. Ekkor adatbevitelt segítő eszközök még nem álltak rendelkezésre (A „TextLib. Könyvek feldolgozása és honosítása” c. dokumentum csak 1996-ban jelent meg). A munka megkezdéséhez először is a megfelelő informálódási lehetőséget kellett megteremteni.

A legcélravezetőbb eszköznek az intézmény X.25-ös hálózati csatlakozása, illetve az ezen keresztül lebonyolítható elektronikus levelezés tűnt, ezért a hasonló lehetőségekkel rendelkező és a TextLib fejlesztésében részt vevő intézményekkel, valamint az Infoker Kisszövetkezettel történő egyeztetés után „TextLib” (elterjedtebb nevén: TextLibList) levelezőcsoportot hoztak létre, mely ma is működik.

A lista nyílt, nem moderált, tulajdonosa Takáts Béla. Archivuma a <http://listserv.iif.hu/archives/textlib.html> Internet címen érhető el.

Segítségével - mindenképp Gerő J. Péter (Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár) és Gräff Zoltán (Infoker) levelei által - sikerült megfelelő adatbeviteli ismeretekhez jutni, illetve megismerni mindazokat a lehetőségeket, melyek kihasználása igazából több év elteltével, a számítógépes kölcsönzés beindításakor vált az intézmény hasznára.

A folyamatos információszerzés lehetőségének megteremtésével párhuzamosan az 1995 májusa és augusztusa közötti időszak a próbálkozás, előkészület, gyakorlás időszaka volt. Ez idő alatt az intézmény valamennyi dolgozója rendszergazdai jogokkal léphetett a programba és ott bármilyen műveletet szabadon gyakorolhatott. A ciklus végén, 1995. augusztusában a teljes programot és az adatbázist újratelepítették, s ez után kötötték a belépést jelszóhoz, illetve megfelelő jogosultsághoz.

A négy hónap alatt:

- döntést hoztak arról, hogy intézményük készen vásárolt, csak sorszámot tartalmazó vonalkóddal szereli fel dokumentumait (50x15 mm-es etikett, speciális dörzsálló nyomattal, KÓD 39-cel kódolva)
- meghatározták az intézmény dokumentumainak TextLib-ben történő tagolását (állományok, dokumentum osztályok)
- célként a számítógépes kölcsönzés mielőbbi beindítását tűzték ki, ezért döntést hoztak arról, hogy honosítást a felnőttolvasó-szolgálat kölcsönözhető állományával kezdik. Kiválasztották a honosítást végző kollégát és megkezdték felkészítését
- eldöntötték, hogy az intézmény által 1995. szeptember 1-je után megvásárolandó könyv dokumentumok tartalmi és formai feltárását a TextLib programmal készítik, de legalább egy évig tovább építik a cédulakatalógusokat is. Megkezdik az állománygyarapító és feldolgozó szakmai szervezeti egység dolgozóinak felkészítését
- meghatározták a honosítás módját:
 1. a honosítást a dokumentumok kézbe vételével végzik
 2. a honosítást a szabadpolcos állomány 001 A10 raktári jelzetű dokumentumánál kezdik és folyamatosan haladnak a (szépirodalom) Z 99 felé
 3. az etikettet (vonalkód) a könyv hátsó belső borítójára ragasztják és itt feltüntetik a dokumentum leltári számát is. A honosítás elvégzését az ugyanide ütött tulajdonbélyegzővel jelölik
 4. a szabadpolcon a honosított és honosítatlan könyvek határát feltűnő módon megjelölik. A jel elé már csak a honosított könyvet engedik visszasorolni
 5. a honosítás során a telepített Új könyvek adatbázis (1964-1991) adatait csak rendkívül indokolt esetben módosítják. Amennyiben egy dokumentum leírását nem találják meg az adatbázisban, arról korlátozott adatkörű leírást készítenek. A rövidített leírás a főcím, szerzőségi közlés, kiadási év, ISBN szám mezők kitöltését és az „ideiglenes” rendszerjegyzés megadását jelentette.

Döntéseiket a következők indokolták:

- könyvtáruk három, egymástól térben távol eső szolgálati ponton működött (felnőttolvasó-szolgálat, gyermekolvasó-szolgálat, Hang és Videotár), ezek közül csak az elsőben épült ki számítógépes hálózat
- a felnőttolvasó-szolgálat szabadpolcos állományának (30.000 kötet) gyors (egy, másfél éves) feldolgozása a számítógépes kölcsönzést, ezzel az intézményen belüli számítógép használat elterjedését belátható közelségbe hozta
- a kölcsönözhető könyvállományuk döntő többsége (kb. 80-100.000 kötet) külső raktárban volt. Ezekhez az olvasók heti kétszeri szállítással juthattak hozzá, mely időbe egyedi azonosítóval való ellátásuk is „belefért”
- a könyvtárban létezett egy ún. „belső raktári” állomány, melynek gyakorlatilag „olvasó-termi” státusban levő könyvei alapján az adatbázis javítását, pontosítását, a számítógépes katalógus építését a munka következő fázisára halaszthatták.

A fentiek alapján 1995. szeptember 1-jén megkezdtek az adatbázis továbbépítését saját adataikkal.

A begyakorlás, kellő rutin megszerzése után tapasztalataik a következők voltak:

1. A honosításnál

- a szakirodalmi művek esetében 200-220, a szépirodalmiak esetében 250-280 dokumentum honosítása történt meg naponta (a munkát egy kolléganő végezte napi nyolc órában). A többkötetes, illetve idegen nyelvű könyvek a munkát jelentősen lassították
- a polcon lévő könyvek kb. 60-65 %-a volt megtalálható az Új könyvek adatbázisban

2. Az új beszerzések feldolgozásánál:

- a cédulák sokszorosítását a szövegszerkesztőn keresztül sikerült gazdaságosan és megfelelő minőségben megoldani
- a program bevezetését és használatát - amennyiben az megfelelő sikerélménnyel párosul - a kollégák gyorsan elfogadják és megtanulják

Eredeti elképzeléseiket 1996 tavaszán alaposan meg kellett változtatniuk. Időközben biztossá vált, hogy az intézmény fenntartójának módja lesz megfelelő körülményeket biztosítani könyvtáruknak. Egy épületkonstrukció keretében megfelelő alapterületen működhet a megye legnagyobb közgyűjteménye, várhatóan 1997 nyaratól.

Ez azt jelentette, hogy számítógépes hálózatuk valamennyi részlegük számára elérhető lesz, és - ami a munkát leginkább befolyásolta - ha egy mód van rá, meg kell oldani a számítógépes kölcsönzés bevezetését az új épület megnyitásának időpontjáig.

Ez csak úgy lehetséges, ha eredeti elveikből engedve, a felnőttolvasó-szolgálat külső raktárban elhelyezett anyagát, a gyermekolvasó-szolgálat kölcsönözhető anyagát és az ún. „nem hagyományos dokumentumokat” pusztán az egyedi azonosító hozzárendelésével és a leltári számok rögzítésével alkalmassá teszik számítógépes műveletek végzésére.

Külső munkaerő igénybevételével 1996 nyarán így mintegy 100-120.000 dokumentumot láttak el egyedi azonosítóval annak tudatában, hogy ezek hasznosítását a későbbiekben el kell végezniük, és kitenni magukat annak a veszélynek, hogy az adatbázisba rögzített és a rögzítésre váró dokumentumok összekeverednek. Utóbbinak már csak azért is nagy esélye volt, mert régi épületrészekből csak egy átmeneti helyre költözés után szállíthatták dokumentumaikat a könyvtári célokra átalakított „új” megyei könyvtárba.

Fenntartásaik ellenére elvégezték ezt a munkát.

A kölcsönzés sikeres beindítása érdekében ugyanakkor az adatbázisba rögzítették azoknak az olvasóknak az adatait, akik 1997-ben intézményük három részlege közül beiratkoztak valamelyikbe.

Munkájuk eredményeként az intézmény új épületének átadása után, 1997. augusztus 27-én megkezdtek a számítógépes kölcsönzést.

Ekkor tehát:

- azok a rekordok, melyek az 1995. szeptember 1-je után beszerzett dokumentumok adatait tartalmazták, véglegesnek minősítettek,
- az Új könyvek adatbázisból átvettek javításra, tárgyszavazásra várók,
- az „ideiglenes” rendszermegjegyzést tartalmazók javításra és kiegészítésre várók,
- a csak egyedi azonosítót és leltári számot tartalmazók kiegészítésre várók voltak.

Minden dokumentum első kölcsönzésekor a kölcsönzőkártyát a számítógépes rekord állapota szerint válogatták szét, hogy a csak leltári számmal kölcsönzött könyvtári egységek azonosításához szükséges adatok a visszahozatalig a számítógépbe kerülhessenek.

Az adatrögzítő kollégák a kölcsönzőkártyán lévő leltári szám segítségével keresték le és egészítették ki ezeket a példányrekordokat. Ez a munka közel négy hónapon keresztül két fő nyolc órás munkáját igényelte.

Miután ezen a feladaton túljutottak, 1998. május 27-én a (volt) belső raktári állomány feldolgozásának megkezdésével elkezdődött az elektronikus katalógus visszamenőleges építése.²⁵

4.2. Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtár

A székesfehérvári Vörösmarty M. Megyei Könyvtár 1995. február 16-án vette át a TextLib integrált könyvtári program adatbázis-kezelő modulját. A programot és a hozzá tartozó Új könyvek adatbázist a Feldolgozó osztály egyik számítógépére telepítették. Helyi hálózatuk ekkor még nem volt. Az adatbázis megvolt a TEXTAR programban is, de azt nem kezdték el honosítani. A kölcsönzés a mai napig manuális módon folyik.

A programmal rövid időn belül megismerkedhettek és elhatározták, hogy elkezdik vele a munkát.

Helyi hálózat kiépítése a visszamenőleges feldolgozáshoz elengedhetetlen, úgy döntöttek, hogy elsőként az új könyvbeszerzések számítógépes feldolgozását kezdik el, a hagyományos cédulakatalógusok építése mellett.

Eleinte egy gépen, majd - 1995-ben - három számítógépet összekapcsolva, hálózatban dolgoztak. Az adatbevitel az Új könyvek alapján rendelt katalóguscédulák, vagy - a házi feldolgozású könyvek esetében - a helyben előállított katalóguscédulák, a raktári katalóguscédulák alapján történt. Körülbelül egy évig még nem vonalkódoztak, a példányrekord azonosító mezőjébe a könyv leltári számát írták.

1996-tól már vonalkóddal is ellátják az új beszerzéseket. A vonalkódokat maguk állítják elő egy hordozható vonalkódkészítővel. Mivel a vonalkód nem „beszélő”, így pl. sem leltári számot, sem raktári jelzetet nem tartalmaz.

Nem készítettek rögzítési útmutatót, ez kezdetben sok problémát okozott, hiszen nem mindig voltak biztosak benne, hogy minden adatot a megfelelő helyre és módon írtak be.

Az Új könyvek adatbázisban sem volt mindig egységes a rögzítés, így megnézték a szabványos megjelenítő formátumban: ha egyezik a cédula leírásával, talán jól csinálták, ha nem, akkor valószínűleg nem.

Saját forrásból 1996 nyarán készült el az intézményi számítógépes hálózat. A hálózat csillagpontos, UTP kábelezéssel. A könyvtár építészeti adottságai miatt (két épület) épületenként egy-egy elosztó központot alakítottak ki, ezek egymással optikai kábellel vannak összekötve. Összességében 48 számítógépes végpont került kialakításra. A fejlesztés költsége meghaladta a másfél millió forintot.

²⁵ Takáts Béla: Miért a TextLib? : egy megyei könyvtár „rendszerválasztása” : elhangzott a Szolnokon 1997. november 24-én tartott országos tanácskozáson. - In: Könyvtári levelező/lap, 1997. 12. sz. 16 p.

Fenntartói támogatásból - 1996 végén - egy nagy teljesítményű server számítógépet és öt munkaállomást vásároltak, ezzel lehetővé vált a retrospektív katalóguskonverzió előkészítése, illetve megkezdése.

A könyvtárnak döntenie kellett: a számítógépes kölcsönzést, vagy előbb az állomány számítógépes feldolgozását végzik-e el.

Ők a nehezebb és hosszabb utat választották: először a katalógust gépesítik.

A könyvtár nem vásárolta meg az Új könyvek (1992-1996) adatbázisát, hiszen a már rögzített új beszerzések esetében problémák merülhettek volna föl.

1996 decemberében tervezetet készítettek a munkatársak betanítására az egyes részlegek állományának számítógépes feldolgozására. Korábban csak ketten foglalkoztak az adat-bevitellel.

Úgy tervezték, hogy a teljes szövegállomány visszamenőleges számítógépes feldolgozása kb. 3-4 év és ezt a munkát 1997-ben kezdték el. Akkor lehetett volna gyorsítani a retrospektív konverziót, ha pénzt tudtak volna szerezni a munka túlmunkában történő végzésére. Ez azonban nem sikerült.

1997 januárjában háromszor egyhetes tanfolyamon húsz kolléga ismerkedett meg a program katalógizáló részének használatával. A tanfolyam után 1997. március 4-én megkezdődött a retrospektív feldolgozás, a felnőtt részleg kölcsönözhető szakirodalmi állományával. 1998. december 31-én kb. 100.000 kötet adatai vannak az adatbázisban. Ez a kölcsönözhető állomány mintegy fele.

A retrospektív feldolgozás módszere:

Az Olvasószolgálat egy vagy két könyvtártechnikusa reggel fél 8 és 10 óra között (10 órakor nyit a felnőtt részleg) ellátja vonalkóddal a szabadpolcon lévő könyveket és a példányadatokat (vonalkód, leltári szám, részleg) rögzítik az adatbázisban, a vonalkódot vonalkódozó készülékkel. A munka a duplumraktárban folytatódik 10 óra után. Mivel nagyon kevés a hely a szabadpolcon, ezért a kölcsönözhető állomány nagyobb része itt található.

Az adatbázisban példányrekordok jönnek létre a naponta bevonalkódzott kötetek példányadatai (vonalkód, leltári szám, részleg) alapján. Ezek után a vonalkóddal ellátott kötetek könyvrekordjainak létrehozása vagy a példányrekordok hozzákapcsolása az Új könyvek adatbázis rekordjaihoz megtörténik. Ez a munka a Feldolgozó osztályon, a raktári katalógus alapján történik.

A könyvtáros a - már bevonalkódzott állományrész - raktári katalóguscéduláin lévő leltári számra példány-keresést végez az adatbázisban, majd a cím alapján megnézi, hogy a könyv szerepel-e már az adatbázisban. Amennyiben megtalálható, a raktári katalóguscédulán lévő bibliográfiai leírás alapján ellenőrzi, hogy valóban ugyanazt a könyvet találta-e meg az adatbázisban (megegyezik-e a kiadási év, raktári jelzet és az ISBN-szám, ha van). Ha megegyezik minden, így a könyvrekordot összekapcsolja a példányrekorddal. Ha eltérés van az adatokban, a raktári katalóguscédula adatainak megfelelően javít, s ezután kapcsolja össze a példányt és a könyvet.

Könyvrekordot kell létrehozni, amennyiben a raktári katalóguscédula alapján az adatbázisban a könyvre végzett keresés eredménytelen, és ezt követően kell összekapcsolni a példányrekorddal. Tartalmi visszakeresésre a számítógépes adatbázisban is az ETO-jelzeteket használják.

Ezzel a módszerrel egymástól teljesen különválnak a könyvek bibliográfiai adatainak és azok példányadatainak számítógépes feldolgozása.

1997. november 20-ig a vonalkódosított kötetek száma 62 ezer, ebből összekapcsolva a könyvrekorddal 46.510 kötet (megközelítően 27.500 mű). Az új feldolgozás (1995-től) 9737 kötet (közel 6.000 mű). A visszamenőleges feldolgozás során tehát nyolc és fél hónap alatt 36.773 kötet került be az adatbázisba a felnőtt részleg kölcsönözhető szakirodalmi állományából. A visszamenőleges feldolgozásra a Feldolgozó osztály 5 szakképzett könyvtárosa naponta egyenként három órát fordít munkaidejéből, egy fő foglalkozik az új beszerzések gépbe vitelével, illetve azokkal a naponta az olvasók által visszahozott kötetekkel, amelyek a már bevonalkódosított állományrészbe tartoznak. A nyár folyamán két hónapig (amíg el nem fogyott a pénz) túlmunkára is lehetőség volt. A Feldolgozó osztály könyvtárosai munkaidőn kívül ebben az időszakban 8.080 kötet aktualizálását végezték el. Az új beszerzések esetében 1997-től használjuk az MNB Könyvek bibliográfiája floppy-változatát is: a floppyk anyagát betöltjük egy demo adatbázisba, s onnan válogatjuk ki - ugyancsak a raktári katalógus cédulái alapján azokat, amelyeket áttöltünk a server gépen lévő éles adatbázisba.²⁶

A felnőtt részlegben sikerült elhelyezni munkaállomásokat az adatok számára. Ebben a részlegben az olvasók négy munkaállomásról használhatják a számítógépes katalógust.

A felnőtt részleg olvasói katalógusainak építését 1998-tól nem folytatják, ez azt jelenti, hogy az 1998-tól megjelenő könyvek cédulái ide már nem kerülnek besorolásra. A régebbi megjelenésű, de most feldolgozott könyvek viszont a cédulakatalógusba és az adatbázisba is bekerülnek. 1998-ban is folytatódott a Gyermekkönyvtár cédulakatalógusának építése, mert ott még nincs elegendő munkaállomás.

Adatbázisuk az Interneten 1998. februárjától érhető el. A www program 250 ezer forintba került, ezt a Nemzeti Kulturális Alap (NKA) pályázati pénzből vásárolták meg, még 1997-ben.

1999. január 1-től az 1999-es megjelenésű helyismereti cikkek is bekerülnek a TextLib-be, tehát mind a helyi hálózatban, mind az Interneten kereshetők. Ezeket tárgyszavazzák is.

A legnagyobb kihívás az volt, hogy minél többen megtanulják a program használatát azok az olvasószolgálatos és feldolgozó könyvtárosok is, akik még sohasem dolgoztak számítógéppel. Mára azonban már sikerült mindenkinek olyan szintre jutnia, hogy önállóan tudjon dolgozni.

A TextLib használata során némi problémát jelenthet, hogy nehézkes és időnként bonyolult az ETO-jelzet alapján történő tartalmi visszakeresés. Nagyon jó lenne tárgyszavazni a könyveket is, de erre az általános magyar tárgyszójegyzék hiányában egyelőre nem vállalkozhatnak.

A tartalmi visszakeresésre használt ETO-jelzetekre végzett keresés általában hosszadalmas és bonyolult. Jó lenne, ha nemcsak a találati halmazokkal lehetne műveleteket végezni, hanem a „Miről szól” mezőbe egyszerre nemcsak egy ETO-jelzetet lehetne beírni vagy beemelni keresőkérdésenként, hanem többet is, és meg lehetne adni a logikai műveleteket.

²⁶ Komlói József: Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtár, Székesfehérvár. URL: <http://www.vfmk.hu>

4.3. Egressy Béni Művelődési Központ és Könyvtár

Könyvtárunk a könyvtári munkafolyamatok gépesítését a TextLib integrált könyvtári rendszerrel kívánja megvalósítani. Sajnos az Egressy B. Művelődési Központ és Könyvtár nem számolhat be olyan hatékony és előrehaladott munkavégzésről, mint az előző két könyvtár. Ennek oka részben a pénz, részben a munkaerő hiánya.

A végleges döntést megelőzte egy előzetes döntés, amikor megalakult a Könyvtári Egyesülés. Mielőtt végleg elhatároztuk, hogy a TextLib-et választjuk, ellátogattunk a nyíregyházi Megyei Könyvtárba, hogy összehasonlíthassunk és tapasztalatokat szerezhessünk más rendszerekről is. Még ma is hallom, hogy milyen lelkes beszámolót tartott az a néhány kolléga, akik megnézhatték az SR LIB programmal folyó munkát.

Nyíregyháza után Tiszaújváros következett. Először itt is csak néhány kolléga tekinthette meg a gépesített munkafolyamatokat.

Ezek után valamennyien felkerekedtünk és elindultunk a tiszaujvárosi Városi Könyvtárba, hogy ismerkedjünk a programmal. Csodálkozva és irigykedve bámultuk a gépeken dolgozó kollégákat.

A végleges döntés mellett a kedvező árak is szerepe volt, hiszen más program megvásárlása jóval nagyobb összegbe került volna.

1998. januárjában kezdhettük el a megvásárolt Új könyvek 1964-1997 adatbázis alapján a tényleges munkát. Eleinte a szintén megvett pótló adatbázisok betöltése okozott technikai problémát, de idővel ez is megoldódott.

1998. januárjában intézményi szervezésben minden munkatárs részt vehetett egy 40 órás alapfokú számítástechnikai tanfolyamon. Erre szükség is volt, hiszen egyre több számítógép került a könyvtár tulajdonába, használni viszont kevés kolléga merte, idegennek érezték. A tanfolyam rendkívül hasznos volt számunkra, mert sokkal bátrabban merjük kezelni, s a legalapvetőbb dolgokat sikerült megtanulnunk.

Közben TextLib tanfolyamokat is szerveztek a miskolci II. Rákóczi F. Megyei Könyvtárban, amelyen én is részt vehettem. A három napig tartó tanfolyamon nagyon sok technikai dologgal megismerkedtünk, amely megkönnyítette számunkra a munkát, az adatbevitelt, a honosítást.

1998 nyarán, miután már mi is dolgoztunk a TextLib-bel, két napos tapasztalatcserén vettünk részt a szolnoki Versegly F. Megyei Könyvtárban. A látottak és a szolnoki könyvtáros kollégák tapasztalatai a rendszerrel szemben egyöntetűen meggyőztek mindannyiunkat arról, hogy jó irányban indultunk el, jó, hogy ezt a rendszert választottuk. Nagyon sok hasznos tanáccsal és ötlettel lettünk gazdagabbak.

Könyvtárunkban egyelőre az adatrögzítés folyik. A honosítást az Új könyvek adatbázis segítségével végezzük. Abban az esetben, ha a dokumentum nem szerepel az adatbázisban, magunk vesszük be. A könyvek mellett egyéb dokumentumokat is rögzítünk (pl. video, CD-ROM).

Minden 1998. január óta könyvtárunkba beérkező dokumentumot a hagyományos (manuális) állományba vétel után számítógépen is rögzítünk, majd vonalkóddal is ellátjuk. A vonalkódot a könyv hátulján helyezük el.

A kölcsönző állomány számítógépre vitele előtt hozzáfogtunk az állomány felülvizsgálatához azzal a céllal, hogy az elavult vagy erősen rongálódott könyvek már ne kerüljenek be a gépi nyilvántartásba.

A retrospektív feldolgozást a kölcsönözhető állomány esetében a „családi könyvtárral” kezdtük. 1998. augusztusában kezdtük el a krimikkel, majd folytattuk a fantasztikus, a háborús és jelenleg a kalandos könyvekkel.

Párhuzamosan az olvasótermi állomány retrospektív adatrögzítése is folyik. Jelen pillanatban az 1-329-es szakcsoport készült el. 1999. március közepéig 8633 dokumentum került a számítógépes nyilvántartásba, ebből 1998. december 31-ig 2647 darab volt az 1998-ban állományba vett könyvdokumentum.

Két számítógépen folyik a TextLib-es munka, az egyik a kölcsönző részlegben, a másik az olvasóteremben található. Ezen kívül van egy TextLib serverünk.

A későbbiek folyamán valamennyi könyvtári munkafolyamatot gépesíteni kívánunk a programmal.

Jelenleg az adatrögzítést számítógéphez értő, de nem könyvtárosi végzettséggel rendelkező munkatársak végzik, akiknek nem okoz problémát e végzettség hiánya. Naponta egyenként kb. 80-130 dokumentumot sikerül rögzíteni. Ez nagyon kevés, de a honosításon kívül más feladatokat is el kell látniuk, ezért nagyon lassan halad a munka.

Nem született döntés arról, hogy a retrospektív állomány adatrögzítését mikor kívánjuk befejezni. Természetesen jó lenne minél előbb!

A hagyományos cédulakatalógusainkat a gépesítéssel párhuzamosan építjük. A betűrendes leíró katalógus építése még jó pár évig párhuzamosan lesz használható az egyre bővülő adatbázisunkkal, mindaddig, amíg az adatmentésünk megbízhatóvá válik.

Szeretnénk kialakítani munkaállomásokat az olvasók számára. Ennek azonban anyagi vonzata is van, hiszen újabb gépeket kellene vásárolnunk. Jelenleg a könyvtár anyagi helyzete nem engedi meg, hogy valóra válthassuk ezen elképzelésünket.

A rendszer eleinte sok fejfájást okozott, pontosabban a program ismeretének hiánya. Úgy érzem azonban, hogy hamar sikerült a programmal dolgozó munkatársaknak elsajátítaniuk a rendszerrel szembeni hiányosságot, különösebb nehézségek nélkül.

Ha mégis elakadtunk valahol, a szolnoki Megyei Könyvtárból Takáts Béla készségesen segített megoldani a nehézségeket. A zsákkezelés használata okozott problémát a kezdetekben, de hamarosan megoldottuk.

Jelenleg a honosítás körül adódik némi kényelmetlenség: Amennyiben a magyar ékezet él a gépen, akkor a vonalkódolvasó nullák helyett „ö” betűt olvas. Ez nem jó, mert ha nem él a magyar ékezet, akkor nem bírja megtalálni a keresett dokumentumot.

Összességében, a tapasztalatok alapján elmondhatjuk, hogy a TextLib nemcsak rugalmas, de könnyen megtanulható, a kollégák szívesen dolgoznak vele.

5. Összefoglalás

A különböző intézményi feladatkörrel ellátott könyvtárakban nincs egy szinten a számítógépes berendezés és természetesen az anyagi támogatás sem azonos. Ez a könyvtárak technikai fejlődését óriási mértékben meghatározza. Így van ez a TextLib-felhasználó könyvtárak esetében is.

Vannak olyan intézmények, főleg a nagyobb könyvtárak, ahol a munka látványosan halad (pl. Verseyhy F. Megyei Könyvtár), míg vannak olyan intézmények, ahol éppen csak el tudták kezdeni, vagy még el sem kezdték a munkát.

Az elektronikus szolgáltatások ma már egyre inkább megkövetelik a számítógép használatának ismeretét is. Természetesen nem várható el, hogy mindenki egyforma lelkesedéssel közeledjen a számítógéphez, de a napi munkához szükséges ismeretek elsajátítására mégis nélkülözhetetlen (mint ahogy katalogizálni, szakozni, tájékoztatni is tud minden könyvtáros). Mind nagyobb szerepe van a számítógépes katalógusnak a tájékoztatásban is.

Dolgozatomban próbáltam összeszedni és kihangsúlyozni egy új hazai fejlesztésű integrált rendszer létrehozásának körülményeit, továbbá azt, hogy hogyan készülnek föl a könyvtárak és a könyvtárosok a rendszer fogadására, alkalmazására.

A TextLib előnye, hogy induláskor az Új könyvek adatbázis rendelkezésére áll minden könyvtárnak. A városi könyvtárak gyarapításukat elsősorban erre a kiadványra alapozták, ez nagyban megkönnyíti a honosítás munkáját.

TextLib tanfolyamokat tartanak, ahol a program megismerésén kívül sok minden a helyére kerül bizonytalan ismereteinkben.

A könyvtárak többségében nem készült még el a Házi szabályzat, ez időnként megnehezítheti a munkát.

Úgy gondolom, hogy a dolgozatomban leírtak alapján a TextLib program kellemes benyomást nyújt a felhasználók számára. Az elkészült modulok, illetve az egyes kisebb változásokkal átalakított elemei rugalmasak. Hazai fejlesztésű rendszerről van szó, amely lényegesen jobban alkalmazkodik a hazai könyvtári szokásokhoz, mint a többiek. Felhasználói felülete korszerű. Használata számítástechnikai ismeretek nélkül is könnyen elsajátítható.

A rendszer óriási előnye, hogy a nagy külföldi rendszerek árának csak a töredékét éri el, ezért a kisebb könyvtárak is könnyen hozzájutnak.

A TextLib alkalmas a folyamatos munkára, de tény, hogy egyes munkafolyamatok támogatása jelenleg még hiányzik.

A saját fejlesztés korlátlan lehetőséget biztosít. Elkerülhetjük azokat a hibákat, amelyeket mások elkövettek, de mi is elkövethetjük mások hibáit. A hibák többsége azonban ideiglenes, a fejlesztők igyekeznek hamar megszüntetni őket.

A TextLib az analitikusan feltárt dokumentumok esetében még nem elég következetes. Az analitika céduláján nem jelenik meg a forrásdokumentum, 255-nél több analitika nem kapcsolódhat egy kötethez, pedig vannak ennél több művet tartalmazó kötetek is (pl. Aisophos meséi).

A programmal végzett tevékenység dupla munkát jelent még sok könyvtárban. Párhuzamosan végezzük a leltározást az egyedi leltárkönyvben és a TextLib-ben.

Több könyvtárban kialakultak munkaállomások az olvasók számára, de a könyvtárak többségében a cédulakatalógusok építésére még mindig szükség van, mert az olvasóinknak nem áll rendelkezésére egyetlen számítógép sem a TextLib OPAC használatához.

Összességében úgy ítélem meg, hogy a TextLib megfelel mindazoknak a feltételeknek, amelyek egy könyvtári integrált rendszer működéséhez szükségesek.

Azoknak a könyvtárosoknak a tapasztalatai alapján, akik folyamatosan dolgoznak a programmal, elmondható, hogy a kezdeti nehézségeken hamar túljutottak, könnyen elsajátították használatát és szívesen dolgoznak vele.

Felhasznált irodalom

AMBRUS Zoltán

Egy hosszú fejlesztés rövid vázlata avagy Mégis a TextLib / Ambrus Zoltán

URL: <http://www.vfmk.hu>

AMBRUS Zoltán

A TextLib rendszer fejlesztéséről / Ambrus Zoltán. - In: Tudományos és műszaki tájékoztatás, 1992. 11/12. sz. 508-510 p.

BAKONYI Géza

Könyvtári integrált rendszerek és hazai alkalmazásuk / Bakonyi Géza, Kokas Károly. - Szeged, 1996

URL: <http://www.mek.iif.hu/MEK/Intsys/html/libsys.htm>

BÁNHEGYI Gyuláné

TextLib: könyvek feldolgozása és honosítása / [írta és szerk. Bánhegyi Gyuláné, Gerő J. Péter, N. Nagy Anna ; kiad. a Könyvtári Egyesülés]. - [Békéscsaba]: Kvtári Egyes., 1996. - 156 p.

BARDÓCZ Antalné

Tájékoztató a TextLib programról / Bardócz Antalné. - In: Könyvtári híradó, 1992. 2. sz. 7-8 p.

BÁRDOSI Mária

A mikroszámítógépek haszna a magyarországi közművelődési könyvtárak gyakorlatában. - In: ComputerWorld számítástechnika, 1988. 8. sz. 30-31

Beszámoló az 1997/98-as évad munkájáról / kész. az Egressy B. Művelődési Közp. és Kvtár. - Kazincbarcika, 1998. - 26 p.

BOBOKNÉ BELÁNYI Beáta

Néhány gondolat a kisszámítógépek könyvtári alkalmazásáról / Bobokné Belányi Beáta. - In: Könyvtári figyelő, 1986. 5. sz. 517-524 p.

FEJŐS László

Helyzetkép a magyarországi könyvtárgépesítésről / Fejős László. - In: Könyv, könyvtár, könyvtáros, 1996. 10. sz. 17-26 p.

FEJŐS László

Megyei és városi könyvtárak finanszírozzák a TextLib-rendszer kifejlesztését / Fejős László. - In: Könyvtári levelező/lap, 1992. 2. sz. 22 p.

FEJŐS László

A megyei könyvtárigazgatók a TextLib mellett döntöttek és központi szolgáltatást támogatnak / Fejős László. - In: Könyvtári levelező/lap, 1991. 10. sz. 6-7 p.

FEJŐS László

Mi lesz a TextLib-bel? /f. - In: Könyvtári levelező/lap, 1993. 12. sz. 24 p.

FEJŐS László

Szeptember közepétől: „TextLib-osztás / F.L. - In: Könyvtári levelező/lap, 1994. 8. sz. 12 p.

FEJŐS László

Tesztelés előtt a TextLib / Fejős László. - In: Könyvtári levelező/lap, 1993. 1. sz. 7-8 p.

FEJŐS László

TextLib-hírek / fejős. - In: Könyvtári levelező/lap, 1994. 3. sz. 14 p.

FEJŐS László

A TextLib-munkabizottság javaslatai / F. - In: Könyvtári levelező/lap, 1994. 1. sz. 17 p.

FUNK, Robert L.

A könyvtár szerepe a harmadik évezredben / Robert L. Funk ; ford. Murányi Lajos. - In: Tudományos és műszaki tájékoztatás, 1997. 1. sz. 8-11 p.

FUTALA Tibor

Információs társadalom és a könyvtár jövője / Futala Tibor. - In: Tudományos és műszaki tájékoztatás, 1998. 10. sz. 399-400 p.

GERŐ Péter

Mi van a TextLib-bel? avagy A hazai fejlesztésű integrált könyvtári szoftver bonyodalmai / Gerő Péter. - In: Könyvtári levelező/lap, 1995. 2. sz. 14-15 p.

GERŐ Péter

A TextLib integrált könyvtári számítógépes rendszer: helyzetfelmérés / Gerő Péter, Nagy Anna. - 1993. 1-21 p.
forrás: gépirat

HAVAS Katalin

A közművelődési könyvtár és az információrobbanás, avagy Így érezheti magát egy mezei nyúl az autópályán... / Havas Katalin
URL: <http://www.oszk.hu>

KOMLÓSI József

Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtár, Székesfehérvár: mit csinálunk a TextLib-bel? / Komlósi József
URL: <http://www.vfmk.hu>

KRASZNAHORKAI Géza

„(Informatizálva) lenni vagy nem lenni?” / Krasznahorkai Géza. - In: Könyvtári figyelő, 1998. Különszám. 116-118 p.

LUX Zoltán

TextLib integrált könyvtári rendszer alkalmazási célrendszer / Lux Zoltán. - In: Könyv, könyvtár, könyvtáros, 1993. 5. sz. 30-37 p.

MESS József

Átfogó magyar könyvtári rendszer / Mess József. - Beszámoló a TextLib-fejlesztésekről. - In: ComputerWorld számítástechnika, 1993. 31. sz. 1-3 p.

MESS József

Egyedül nem megy / Mess József. - In: ComputerWorld számítástechnika, 1992. 40. sz. 22 p.

NAGY Anna, N.

TextLib-OPAC: hírek a fejlesztésről / N. Nagy Anna. - In: Könyvtári levelező/lap, 1995. 2. sz. 15-16 p.

REICH György

Az információs társadalom / Reich György. - In: Tudományos és műszaki tájékoztatás, 1997. 10. sz. 383-384 p.

SCHUNBÖCK, Johann

Felkészülés a számítógép könyvtári alkalmazására / Johann Schunböck. - In: Könyvtári figyelő, 1990. 1/2. sz. 113-123 p.

SKALICZKI Judit

A hazai könyvtárügy stratégiai fejlesztési tervének telematikai koncepciója / Skaliczki Judit. - In: Tudományos és műszaki tájékoztatás, 1999. 1. sz. 3-6 p.

TAKÁTS Béla

Megkezdte működését a TextLib konzultációs fóruma / Takáts Béla. - In: Könyvtári levelező/lap, 1995. 6. sz. 16-17 p.

TAKÁTS Béla

Miért a TextLib? / egy megyei könyvtár „rendszerválasztása”: elhangzott a Szolnokon 1997. november 24-én tartott országos tanácskozáson / Takáts Béla. - In: Könyvtári levelező/lap, 1997. 12. sz. 15-18 p.

TAKÁTS Béla

Nincs idő! : „kényszerű” hozzászólás Fejős László „Helyzetkép a magyarországi könyvtárgépesítésről” címmel megjelent írásához / Takáts Béla. - In: Könyv, könyvtár, könyvtáros, 1996. 12. sz. 42-43 p.

THÉK György

Könyvtári rendszer személyi számítógépen / Thék György. - In: Tudományos és műszaki tájékoztatás, 1998. 6. sz. 211-216 p.

TOLNAI György

A hazai könyvtárgépesítés a megváltozott világban / Tolnai György. - In: Tudományos és műszaki tájékoztatás, 1992. 7/8. sz. 303-309 p.

TÓSZEGI Zsuzsanna

Könyvtári rendszerek bemutatása a Könyvfesztiválon / Tószegi Zsuzsanna. - In: Könyv, könyvtár, könyvtáros, 1995. 6. sz. 22-27 p.

TÓSZEGI Zsuzsanna

Mit nyújt, mit nyújthat a számítógép az olvasóknak és a könyvtárosoknak? / Tószegi Zsuzsanna. - In: Tudományos és műszaki tájékoztatás, 1992. 11/12. sz. 502-505 p.

TÓSZEGI Zsuzsanna

Multimédia a könyvtárban / Tószegi Zsuzsanna. - Budapest: Akad. K., 1997. - 315 p. ISBN 963 05 7462 4

TÖRÖK Ágnes

A hálózati technika mint a virtuális könyvtár megteremtésének eszköze egy közművelődési könyvtárban: (Vergehy Ferenc Megyei Könyvtár, Szolnok) / Török Ágnes. - Szakdolgozat. - Eötvös Lóránd Tudományegyetem, 1995. - 54 p.